



# Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Lokalhistorisk Arkiv for Lemvig Kommune

# Årbog 2014



Lokalhistorisk Arkiv for Lemvig Kommune

# **Årbog 2014**

Lemvigarkivernes Forlag

© 2014

**Lemvigarkivernes Forlag**

[www.lemvighistorie.dk](http://www.lemvighistorie.dk)

Lemvig Bibliotek

Skolegade 3

7620 Lemvig

Telefon 9663 1500

Redigering og layout:

**Jens Erik Villadsen**

[mail@jevilladsen.dk](mailto:mail@jevilladsen.dk)

Korrektur:

**Lone Krøgh**

Register:

**Dorte Svendsen** og

**Lone Krøgh**

Forlag: Books on Demand GmbH,  
København, Danmark

Produktion: Books on Demand GmbH,  
Norderstedt, Tyskland

ISBN: 9788771457872

## Indhold

<b>Forord</b>	5
<b>Med Nissum Fjord som nabo</b> <i>Af Willy Gransgaard tdl. ejer af Ml. Krogshede Bøvling</i>	7
<b>Lysthuset i Noermarks have</b> <i>Af Hanne Mehl, Harboøre</i>	19
<b>Råbjerghøj – Husmændenes mødeplads</b> <i>Af Mette Lund Andersen, Lemvig Museum og Kirsten Didriksen &amp; Birthe Falk Agerbo, Bonnet Lokalarkiv</i>	27
<b>Robert Eriksens liv som fisker</b> <i>Af Dorte Svendsen, Lemvig</i>	39
<b>"Æ gammel møller" i Gudum Klostermølle</b> <i>Af Anna Marie Tovborg, Gudum</i>	47
De 14 Lokalarkiver i Lemvig Kommune	60
Arkivsamvirket i Lemvig Kommune	61
Register omfattende personer, stednavne og emne	62

Forsidebillede

Rutebåden "Mågen" der sejlede fra Færgen i Bøvling til Thorsminde.

Læs hele historien fra side 7

## Forord

Kære historisk interesserede læser

Det er nu tredje gang, vi har fornøjelsen af at præsentere Lemvigarkivernes årbog, og vi håber, at udbyttet af at læse den vil være lige så oplysende og fornøjeligt som de foregående år.

Vi har samlet fem historier fra forskellige dele af kommunen og fra forskellige epoker. Alle bidrag er skrevet til årbogen og spænder vidt. De fortæller om tilværelser, der har været præget af hårdt arbejde og nøje livsførelse, og som er gået hånd i hånd med religion og folkeoplysning.

Der er mange andre historier, som venter på at blive fortalt. Arkivsamvirket hører gerne fra dig, hvis du har et manuskript liggende, eller har en idé til en artikel.

God læselyst med årbogen 2014.

September 2014

Lone Krøgh, Arkivsamvirket i Lemvig Kommune

# Med Nissum Fjord som nabo

*Af Willy Gransgaard tdl. ejer af Ml. Krogshede Bøvling*

Jeg kom til Ml. Krogshede i 1961, hvortil der hører et stort eng-areal på 35 ha. ud mod nord enden af Nissum Fjord, som i daglig tale kaldes Bøvling Fjord. Den første gang jeg var på engen for at reparere indhegningen til kreaturerne, undrede jeg mig over, at der et stykke ude på engen er en lavning, som strakte sig fra Færgen (vandløbet mellem Inderfjorden og Nissum Fjord) til Fåre Mølleå. Lavningen var svær at passere med traktor, især i forårstiden og når der skulle bjerges hø, så var der kun enkelte steder man kunne komme igennem med et læs hø. Jeg fik den gang at vide af min svingerfar Ejnar Krogshede, som var 6. generation på gården, at det var en gammel afvandingskanal fra engang midt i 1800-tallet, hvor man forsøgte at tørlægge hele Nissum Fjord.

Manden i nabogården V. Krogshede, Peder Krogshede kunne fortælle at V. Krogshede var en af de første gårde i Bøvling, der fik trægulv i stuehuset. Det var godt nok kun i den ene ende, og det skyldtes, at en engelsk ingeniør var indkvarteret der under forsøget på at tørlægge fjorden. Han kunne også fortælle, at der i fjordbakkerne på V. Kroghedes jord ned mod fjorden havde været en arbejdslejr med fortrinsvis engelske arbejdere, og den bestod af barakker eller jordhytter gravet ind i bakkerne. På næste side er en tegning af maleren Carl Emil Baagø med motivet fra projektet i Felsted Kog fra samme tid, man kan forestille sig at lejren i Kroghshede lignede den.

Da jeg senere blev beskæftiget med arbejdet ved lokalarkivet, stødte jeg i kirkebogen på navnet Rebekka Tatt, født 12/5 1854, og Vilhelm Tatt født 22/4 1856. For begge står der, forældrene er arbejdsmand John Tatt og Angelina Tatt i jordhytterne ved Krogshede. Denne John Tatt kom fra Borton Dorset England til Danmark i 1853 som entreprenør ved etableringen af den træsluse, som englænderne forsøgte at bygge ved det gamle Thorsmindeudløb. Parret havde en søn med, John Tatt junior født i 1845. Omkring 1857-58 slog familien sig ned i Østerby på Sandmandsgårdsvej, hvor familien blev forøget med Marie f. 1859 og Thomas f. 1863. I 1867 druknede John Tatt på Inderfjorden, og enken Angoline giftede sig igen i 1870 med



Henrik Frederik Lauridsen.

John Tatt junior blev i 1868 gift med Else Margrethe Nielsen fra Sdr. Nissum. De bosatte sig i Agergaardhus, Tangsøvej 12, hvor han ernærede sig med jagt og fisker og arbejde i tørvemosen på Rysensten. Ved 1. Verdenskrigs slutning flyttede de til Teglgårdsvej i Lemvig, hvor John Tatt døde i 1928, 82 år gammel. Vilhelm Tatt blev i 1886 gift med Valborg Nielsen fra Møborg og var i mange år vejmand på amtsvejen Bøvlingbjerg-Bækmarksbro. Efterkommere af Tatt familien er spredt over hele landet og jeg har haft kontakt med mange af dem. Der er lidt forvirring omkring navnet Tatt, da der nogle der staver det That, men det er samme familie.



*Sådan kunne jordhytterne i Krogshede have set ud*

## **AFVANDING AF NISSUM FJORD I 1800 TALLET**

Det første projekt var strandingskommisær Kastbjergs fra 1844, som J. Gr. Pinholt beskriver i Hardsyssel Årbog i 1942: Kastberg opnåede i 1844 bevilling til at inddæmme fjordens nordligste del. Der blev lagt nogle dæmninger om ca. 5.000 tdr. land af fjordområdet. De opførte diger var temmelig primitive, idet planen var beregnet på den størst mulige billighed, men da vestenvinden fik vandet til at stige, faldt digerne, og dermed gik dette første forsøg så at sige i vandet. (Det er uden tvivl fra dette projekt sporene på Krogshede eng stammer).

Bevillingen blev overtaget af det københavnske handelsfirma Josef Owen & Sønner. Den nye bevilling var fra begyndelsen af ligeledes kun til en delvis udtørring af fjorden, men senere blev den udvidet til at omfatte hele fjordarealet. Man havde planer om at føre vandmasserne ud i havet gennem jernrør under klitterne. Dette blev dog kun ved teorien.

Projektet blev nu overtaget af Thomas Kingdom fra London, og på hans initiativ blev aktieselskabet The Danishec Landcompany dannet. Den ledende ingeniør hed Thomas Earle og havde logi i Sandmandsgaard i Bøvling. Han var meget ihærdig, så nu blev der stor aktivitet på de ellers så øde klitstrækninger. På tangen blev der opført dæmninger for at holde Vesterhavet ude. Der blev bygget et sluseværk lavet af træ ved Thorsminde, og for at man uforstyrret kunne foretage arbejde inde i fjorden, blev der påbegyndt anlæg af en kraftig dæmning.

Selskabet blev imidlertid forfulgt af uheld, da Vesterhavet ikke var til sinds sådan at lade sig tøjle. Snart hist og snart her brød det over dæmningen på tangen, og da Thorsmindeslusen næsten var fuldendt, tog havet tilløb og ødelagde i løbet af et par timer, hvad der var blevet opført på bekostning af megen arbejdskraft og store udgifter. Kun enkelte forvredne bjælker blev tilbage som en slags påmindelse om menneskers afmagt over for de mægtige naturkræfter. I bitter ironi lukkede havet samtidig Mindeløbet med en stor sandbarre. Inde i fjorden blev Thomas Earles ikke fuldførte digeværk ødelagt, og kort tid efter, den 5. oktober 1860, satte han livet til ved som frivillig at deltage i et helt modigt redningsforsøg på at frelse mandskabet fra det engelske dampskib Arctic, som var strandet ud for Harboøre. Han ligger begravet på Lemvig Kirkegaard.

Allt dette var et hårdt slag for selskabet, men man opgav dog ikke ævred. Der blev engageret en anden englænder, den unge ingeniør Birckenshaw. Det blev imidlertid mere og mere indlysende, at man måtte have herredømmet over Thorsmindeløbet, hvis udtørringsforsøgene skulle føre til et gunstigt resultat. Derfor tog man igen fat på at opføre en sluse i endnu større dimensioner; men dens skæbne blev snart som forgængerens – Birckenshaw magtede ikke at overvinde de vanskeligheder, naturen frembød, og han trak sig tilbage.

Afløseren blev i 1866 den danske ingeniør C. Bruun, og han løste den hidtil uløselige opgave at opføre et fast sluseværk, så fjorden

kunne blive en indsø. Hans arbejde blev af sin slags, måske et af landets stolteste. Slusen kostede godt 100.000 rigsdaler stod færdig i efteråret 1870 og har nu stået siden, dog har den ofte rystet i sin grundvold.

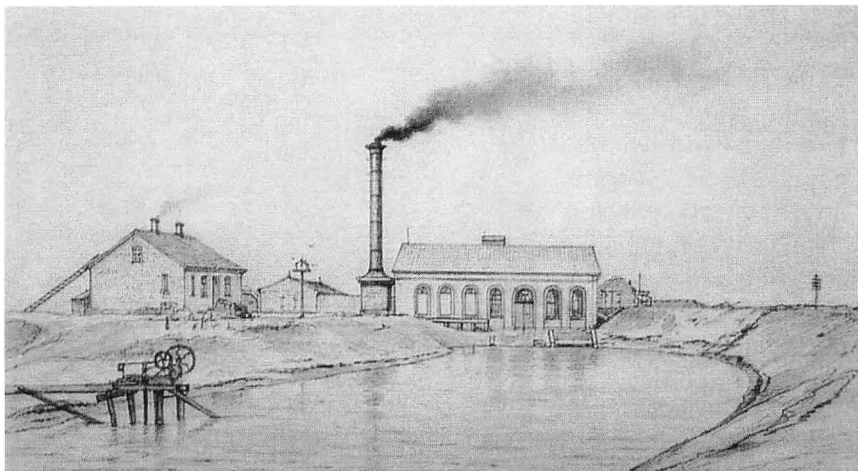
Ingeniør Bruun brød med tidligere teorier, så lidt nord for det gamle udløb udgravede han i en passende afstand fra havstokken et stort bassin af anselig dybde og udstrækning. Bunden blev forsvarligt udforet med beton, som hvilede på nedrammet tømmer. Under sluseportene fik det hele en solid forskalling af et murværk, som bestod af bedste hollandske klinker nedlagt i cement. Over dette blev der opført en mægtig mur, som hvilede på ni svære piller og gav ti gennemløb. Disse blev lukket mod vest af svære, selvvirkende porte, der lod vandet passere ud i havet, når fjordens vandstand var højere end havets, og lukkede sig, når havet stod på. Desuden var der anbragt svære reserveskod, som ved spil kunne hæves eller sænkes for at regulere strømmen. På hele det gigantiske murværk blev der mod vest bygget en stærk bølgeskærm. Da sluseværket var færdigt, blev der gravet kanaler henholdsvis til havet og til fjorden. Det gamle udløb blev lukket med en forsvarlig dæmning, efter at det som det plejede, næsten hvert år sandede til.

Foretagendet var nu overgået til et nyt selskab Nissum Fjord Company, ligeledes engelsk, hvis bevilling gjaldt til 1880. Dette selskab sparede ikke på noget, hverken på penge eller arbejde, og man begyndte, da slusen om vinteren havde bestået sin prøve, i året 1871 at inddæmme »Felsted Kog«, et 3-4000 tdr. land stort parti af fjordens sydlige del. Dæmningens udgangspunkter var Felsted Odde i Sdr. Nissum sogn, og løb tværs over fjorden til Gørding, og ca. 140 meter fra land drejer diget af i sydøst og går en del uden for kysten, og på det sted løber Holstebro Aa (Storåen) parallelt med den. Derefter tager dæmningen retning videre uden om fjordens sydlige parti tilbage til Felsted, stadig i så stor afstand, at der er god plads for afløbet af oplandsvandet. Denne mægtige omtrent 15 km lange dæmning kostede et enormt beløb at etablere.

For at pumpe dette store indelukke læns blev der på Felsted Odde anbragt pumpemaskiner, deriblandt en stor dampdrevet centrifugalpumpe, der kunne pumpe 5-600m<sup>3</sup> vand pr. minut. Det udpumpede vand blev ledt i en kanal under maskinen ud i den øvrige del af fjorden. Under utrolige vanskeligheder fik man de to store dampked-

ler transporteret om til Felsted Odde. Da man kom til Ulfkjær kro, fik man en dygtig vognmand, Mogens Danielsen fra Ringkøbing, til at stå for transporten, og man kørte med 16 heste for den største kedel og knap så mange for den anden. De usle veje, de rådne broer og bratte sving gav dem tusindvis af problemer, og flere dage tog det, men igennem kom de. Kompagniets Repræsentant i Lemvig Englænderen Colquhoun, gav Mogens Danielsen attest på, at han var den dygtigste vognmand i Danmark. Ved pumpestationen blev der også opført huse til maskinerne, arbejderne og den ledende ingeniør, en hel lille koloni.

Så begyndte man at pumpe, og man fik i begyndelsen tørlagt den højeste del af området, som var af udmærket beskaffenhed med et dybt og fedt lag ler. Der blev gravet kanaler og projekteret veje, som fulgte en inddeling i parceller. Alt var såre godt, på nær det at vandet ikke rigtigt ville forsvinde af Kogen. Man sagde, det kom sig af, at når de havde pumpet en tid i foråret, og dybet var nær tørlagt, så slap kullene op, og så fik de ingen igen før næste forår. Kedlerne var nogle rene kulslugere. Koncessionen udløb, blev fornyet nogle år, men i den tid lærte så Nissum Fjord Company, dels ville udgifterne til dæmningens vedligeholdelse og drift blive alt for store, og - hvad der var endnu værre - man kunne aldrig opnå betryggende garanti for, at arealet ville forblive tørholdt.

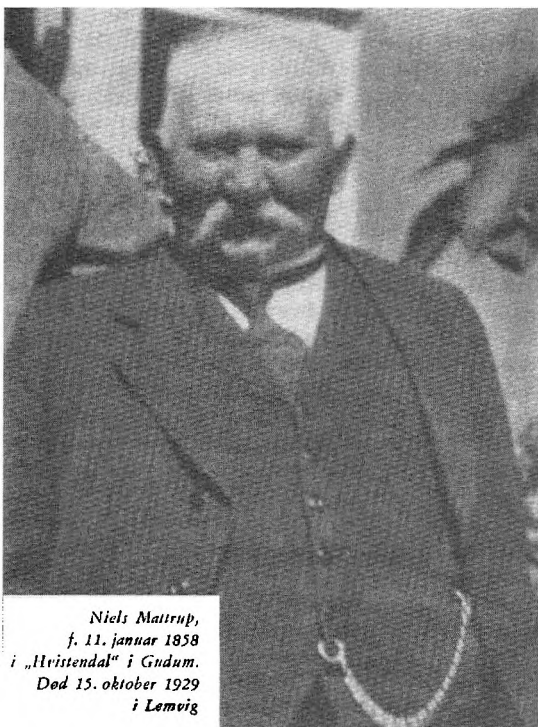


*Felsted Kog Pumpestation*

Da interessenterne til stadighed måtte punge ud uden udsigt til nogen form for gevinst, blev projektet til slut opgivet af kompagniet i 1885, som var bevillingsfristens udløb for dets fuldførelse. Og således blev da staten, som før 1844, igen herre over Nissum Fjord. Det store arbejde lå som et slående bevis på, hvor risikabelt det er at slå større brød op, end man kan bage.

Som et kuriosum til historien kan fortællingen om Niels Uldhandler tilføjes. Han var omkring dette tidspunkt kommet til Thorsminde, hvor han havde lavet rimelig god forretning, og en aften sad han i et træskur og spillede kort med to af Nissum Fjord Companys ingeniører, Gordon og Lundkvist. Der blev spillet mausel på en krone, og spillerne var tvunget med første gang. På bordet stod en klukflaske med brændevin, som de drak af, når en gik bet, eller der blev vendt en særlig stor trumf. Når flasken blev tom, fyldte de den fra en tykmavet fire potters lerdunk. For hver dram skyllede de efter med øl fra et lerkrus, der gik på omgang mellem spillerne, det var gammel skik og sædvane.

I begyndelsen foregik spillet i tavshed og med en vis forsigtighed, spillerne ligesom lurede på hverandre, de så deres kort omhyggeligt efter og vogtede nøje på modspillerens mine for deraf måske at beregne, hvor gode kort han havde. En klokke i et nærliggende værksted slog 11, og Gordon tog sig en snaps og bød flasken rundt. Han havde siddet i uheld og var derfor noget knotten over tabene, men kunne alligevel ikke lade være at presse sine kort og tabte derfor endnu mere.



*Niels Matrups,  
f. 11. januar 1858  
i „Hvistendal“ i Gudum.  
Død 15. oktober 1929  
i Lemvig*

Niels Uldhandler strøg sig med hånden om munden, samlede så kortene sammen, blandede dem ved at stikke hjørnerne endevís over hverandre og lod Gordon tage af. Niels trak derefter en slidt tegnebog op af lommen og klaskede den hårdt i bordet. Det her er noget småtterí, der ikke er værd at ofre tid på, sagde han. Lad os sætte indskuddet op til fem kroner, så kan det enten give eller tage, det andet er kun tidsspilde. Gordon sendte Lundkvist et hastigt blik, tøvede et øjeblik, rejste sig og åbnede et pengeskab, der stod ved stuens endevæg, og tog et helt bundt sedler frem. Det er lønningsdag i morgen, sagde han med et lille usikkert smil, og der er vel noget, der hedder forskud. Så begyndte det spil, der skulle få så afgørende følger for Danmarks største afvandingsprojekt.

I begyndelsen blev der spillet med puljer, der sjældent gik over 40-50 kroner, for spillerne skulle først vænne sig til de store indskud. Dette spil kaldes lydløs mausel, fordi der kun blev spillet med pengesedler. Klukflasken gik flittigt rundt, enhver gjorde sin pligt. Dog lod det til, at Niels Uldhandler var mest tørstig, i hvert fald var det ham, der drak oftest og længst af flaske og krus. At han også brugte det virkningsfulde trick at beholde brændevinen i munden og så lade det glide ud i ølkruset, når han skyllede efter, var der ingen af de andre, der opdagede. De drak deres dram og øl med største velbehag og mærkede ikke, at øllet blev stærkere og stærkere.

De mange dramme satte snart fart i spillet. Puljerne blev større, og meldingerne dristigere. Nu åbnede man rask væk på en tier, ja Niels var endda så dristig at åbne på en nier, men da var der godt nok kun ti kroner i puljen. Niels vidste nok, hvad han gjorde. De to ingeniører ville nu trumfe spillet igennem, men den slags spil tager som oftest penge, og det varede da heller ikke længe, inden de havde tabt et par tusinde kroner. Det kølnede dog ikke deres mod; der blev stivet kraftig af med flere dramme, for - som Niels sagde, når han lagde for med flasken, - en dram styrker og klarer forstanden. Det her går for langsomt, udbrod Gordon pludselig og smed en hundred-kroneseddel i puljen. -Jeg giver på hundrede kroner og åbner med dækket trumf. Vil I med? Det var højt spil, højere end Niels før havde spillet, men han havde jo vundet indtil og var heller ikke den mand, der holdt sig tilbage. For ingeniørernes vedkommende var det nu knald eller fald. Sandheden var den, at pengene, de

sad og spillede bort, var firmaets og skulle bruges til lønudbetaling næste dag.

Et par timer senere havde Niels vundet 15.000 kroner, og roligt og nøgternt spillede han sine kort, og da han ikke indlod sig på hasarderede tilfældigheder, vandt han de fleste gange. Da klokken slog 5, havde Niels vundet 33.000 kroner. Han lagde sig tilbage i stolen, snød næsen med fingrene og så undersøgende over på de to ingeniører, der nu var blevet noget roligere. Det store tab havde næsten gjort dem ædru, men deres forsvirede træk talte om vrede og en grænseløs ulykke. - Klokken er mange, sagde Niels. - Skal vi ikke holde op, så kan I få revanche en anden gang? - Nej, råbte Gordon ophidset, vi bliver ved. Tro endelig ikke, du sådan skal stikke af med pengene dem skal vi have tilbage igen.

Niels Uldhandler var en god menneskekender, og han kunne let sætte sig ind i de to ingeniørers tanker. Gordons hadske blik, Lundkvists knurren og de øjekast, de sendte hinanden, talte deres tydelige sprog. Han var klar over, at han ikke fik lov at gå med de mange penge. De ville uden tvivl overfalde ham, slå ham ned og smide ham og hans uldpakke ud i klitterne, det var tydeligt nok. Meldte han dem for overfaldet, skulle han få vanskeligt ved at bevise, at det var dem, der havde gjort det. De var to om én og ville nægte alt. Det var ikke så sjældent, at en uldhandler blev overfaldet, da folk vidste, at de ofte gik med mange penge på sig. Nej, han måtte se at dreje dem en knap, og det var på høje tid at komme af sted nu, men hvordan skulle han komme forbi de to ingeniører, der sad mellem ham og døren? Niels samlede kortene sammen, blandede dem, fik taget af og gav rundt, smed så en femhundredekroneseddel ind i puljen, talte 4.000 kroner op i en dyng og stak resten af gevinsten i lommen. Godt, sagde han, -så spiller vi en time til, men så vil jeg foreslå, at vi spiller højeste stik om 500 kroner. Det går hurtigt, og der har I måske mere held. Han så over på de to ingeniører, der nikkede samtykkende. Så spillede han ud. -Bi lidt, sagde han og lagde kortene på bordet, -jeg skal udenfor et øjeblik for, som soldaten sagde, at træde af på naturens vegne. Han rejste sig og begyndte at knappe jakken op, gik så hurtig hen til døren og var i næste nu forsvundet ud i mørket, efterladende sig næsten 5.000 kr., en uldpakke og to forbløffede mænd, der ikke et øjeblik havde skænket det en tanke, at en uldhandler kunne være så rævelumsk at efterlade så

mange penge bare for at gøre dem trygge.

Denne nats dramatiske kortspil blev, selv om det langt fra var det største spil, der var spillet i Vestjylland, dog det mest skæbnesvangre, idet tabet af de knap 30.000 kroner i forbindelse med de andre alvorlige uheld, der gennem årene havde ramt selskabet, blev den direkte årsag til, at selskabet opgav udtørringen, og Nissum Fjord ligger stadig den dag i dag med sine 7700 ha ubenyttet jord. Niels Mattrup, som var hans rigtige navn, benyttede den store gevinst til at starte en forretning som kreaturhandler og blev en af tidens største og har lagt navn til en af Lemvigs gader.

Kompagniets samlede ejendele blev sat til salg på en offentlig auktion. Tabene var enorme – en enkelt pumpemaskine, der havde kostet 70.000 kroner, gik for højeste bud ved 2400 kroner! Hele den 15 kilometer lange dæmning blev budt ind for 1000 kroner, køberne ville anvende den til høslæt.

Kompagniets folk overvejede i protest mod de lave prisbud at bortsprænge sluseportene i Thorsminde slusen med nitroglycerin, men besindede sig dog. Selvom slusen i Thorsminde blev liggende efter den store fallit, lå den uvirksom hen, den sandede hurtigt til og lukkede udløbet, som det ses på billedet, og det blev ikke rensat op. Næsten 60 år skulle der gå, før slusen atter blev åbnet.



*Den tilsandede Thorsminde sluse*



Omkring 1960'erne er en del af engarealet i den sydlige del af Nissum Fjord blevet afvandet. Og i den nordlige ende blev Ramme Å projektet færdig, efter at det var blevet stærkt reduceret, da det i starten omfattede Krogshede enge til Færgens udmunding og om til Ulfsvandvej, men det blev stoppet af fredningsmyndighederne.

I Bøvling har der langs Inderfjorden og Færgen ligget en del huse, som nu er væk. Det var fjordfiskere, der boede der, men desværre er de ikke blevet registreret, så det er kun enkelte, man kan stedfæste.

Der har gennem tiderne været en stor aktivitet ved og på fjorden. I 1919 blev det pålagt Bøvling Borger- og Håndværkerforening at søge oprettet en rutebådsforbindelse til Thorsminde. Det fremgår af protokollen, at der i den anledning blev fremskaffet en motorbåd til en pris af 570 kroner. Båden blev forsynet med en fire hestes motor og gik i rutefart med Enok Kammersgaard som skipper. Den sejlede 2 ture ugentlig om sommeren de næstfølgende 4-5 år, og ellers lige så tit der var tilstrækkelige lysthavere til stede. Der blev gravet en grøft ud for Bøvling Fjordvej 44 (der hvor der nu er jollehavn), og her havde Mågen sin havn. Hvornår rederiet blev ophævet og om dets økonomiske resultat vides intet, men mange herlige sommer ture blev foretaget med Mågen i disse år.

Tilsvarende beretter Karl Pedersen, tidligere Nees: -I 1912 købte et konsortium i Vemb, gæstgiver Kvistgaard, fisker Erik Eriksen og fisker Christen Hansen, en udrangeret redningsbåd fra Tuskjær Redningsstation. De fik den restaureret og forsynet med motor, så den kunne tage en slæbebåd med. Derefter begyndte de at sejle turist ture fra Skærum bro til Thorsminde. Sejladsen foregik hele sommeren, og der blev sejlet på alle helligdage og 3-4 af ugens øvrige dage. Afgangstiden fra Skærum var altid kl. 9. Hjemturen rettede sig efter vejret. Var det regn eller stormfuldt, sejlede man tidlig tilbage, men var det sommer og badevejr, gik turen først hjem ved aftenstid. Prisen tur- retur var 2 kroner.

Bøvling Kajakklub startede i sidste halvdel af 1930'erne og havde klubhus først ved jollehavnen, men flyttede til Færgen. Hvem der var medlem, er der ikke rigtig nogen, der ved med sikkerhed, da det ikke indtil nu har været muligt at finde nogen medlemsprotokol, men ved hjælp af fotograf Henry Jensens mange billeder, kan man se at der har været en stor aktivitet med store kajakstævner med delta-

gelse fra både Holstebro og Struer Kajakklub.

Færgen var også omegnens badestrand, og næsten hver dag sommeren igennem var der en valfart af børn og unge i hobetal. De første dage af badesæsonen var bunden meget mudret, men det hjalp, når børnene havde trådt bunden op, og mudderet var ført bort med strømmen. Denne aktivitet stoppede sidst i 1960'erne, hvor man begyndte at stille større krav til badevandet.

Området er kendt for sit gode ande- og gåsetræk og er hvert år besøgt af mange jægere.

I dag er der anlagt en såkaldt trampesti hele vejen rundt om Nisum Fjord, så der er mulighed for at gå, cykle eller ride rundt. Stien går over Krogshede Eng med nyetableret gangbro over Fåre Mølleå og Færgen. Stien er en god mulighed for alle til at nyde den enestående natur og engens rige fugleliv, idet den grænser op til fuglereservatet i den nordlige ende af fjorden.



*Rutebåden "Mågen" fra Bøvling til Thorsminde*



*Bøvling Jollehavn 2013, det var her "Mågen" havde sin havn*

**Willy Gransgaard**

Fuglebakken 7

7650 Bøvlingbjerg

Har været leder af Bøvling  
Sognearkiv siden starten i 1997

*Fotos udlånt af Bøvling Sogne-  
arkiv*



# Lysthuset i Noermarks have

Af Hanne Mehl

En sommerdag i 1979 kom min yngste søn og hans skolekammerat farende ind og spurgte, om jeg vidste, at der lå en lille kirke inde i plantagen ved Vejlbj. Det vidste jeg ikke, men min nysgerrighed var vakt. Med en gammel grusvej cyklede vi de godt tre kilometer til Vejlbj. At kalde en samling forblæste grantræer for en plantage og bebyggelsen for en kirke var nu overdrevet, men noget meget ejendommeligt viste sig for mine øjne.

Et lille firkantet støbt hus, kun 270 cm gange 335 cm og med en loftshøjde på 180 cm.

Øverst på muren udvendig var der støbt 14 stjerner, og indvendig på væggene var der 14 skriftsteder.

Drengene fik penge til en is for deres fund, og jeg besøgte ældre folk i Vejlbj for at få opklaret, hvorfor, hvornår og af hvem huset var bygget.

De første, jeg spurgte, delte nu ikke min begejstring, for det var da bare Lysthuset i Noermarks have, og det havde vist ligget der altid, i hvert fald så længe de kunne huske. De gav mig dog navne på 2-3 mennesker, som måske vidste lidt mere.

*Chr. Hou Mærsk*  
*Født 15.01.1858*  
*Død 21.01.1925*



## NOERMARK I VEJLBY



*Foto ca. 1930. Stuehuset bygget 1905. Hunden hedder Smut*

Gården Noermark, matr. nr. 58, var en pæn, mellemstor gård, som sidst i 1800-tallet var ejet af Søren Noermark, der var enke-mand. Hans datter Maren var husholder for ham. Maren havde en kæreste, og den 17. november 1881 blev hun gift med ungkarl og fisker Christen Hou Mærsk fra Øster Jakobsgård i Harboøre. Han var 23 år, og Maren var lige fyldt 20 år.

Det unge par kom til at bo på Noermark. Christen hjalp ved land-bruget og fiskede lidt. I senere folketællinger ses, at det er de unge, der er gårdejere, og den gamle Søren Noermark er aftægtsmand. Christen havde altså giftet sig til gården.

Maren og Christen levede et kærligt og frodigt familieliv. Mellem 1883 og 1900 fødte Maren 12 børn. Det tolvte barn, en lille dødfødt dreng, blev født 5 uger for tidligt den 18. december 1900. Det var en hård fødsel, og Maren forblødte og døde samme dag. Alle 11 børn kom til dødslejet, og den kun 39-årige mor nåede at tage afsked med dem alle. Den lille dødfødte dreng fik hun med sig i kisten.

Børnenes navne var følgende:

Chresten født	1883
Søren	1886
Johanne	1888
Marie	1888 (Johanne og Marie var tvillinger)
Thomas	1889
Katrine	1890
Sine	1892
Jane	1893
Andreas	1896
Ole	1897
Ane	1899
dødfødt dreng	1900

Traditionen tro blev den første søn kaldt op efter sin farfar og den næste søn efter sin morfar.

Det var naturligvis en stor sorg for Christen at miste sin kone, og der fortælles, at han byggede huset for at have et sted, han kunne holde andagt og bede i ro og stilhed. En slægtning til Christen har fortalt, at alle skriftstederne var nøje udvalgt, og at de hver især betød noget særligt for ham. Endnu i 1942 lå skabelonerne til bogstaverne på Noermarks loft, og det kunne ses, at de havde været malet køkkenblå.



*Foto 1979*

## SKRIFTSTEDERNE OG PÅMINDELSERNE VAR

*Den som begaar synd er synds træ*

*Vær ikke haard med din tunge*

*Med hvad maal du maaler faar du igen*

*Guds ord staar fast*

*Pleier ikke kodet til at vække begierlighed*

*For Guds ord vær stille*

*Den som forlader sig paa Herren skal ikke beskæmmes*

*Fast ubevægelig altid til Herrens gerning*

*Bewar din sjæl frem for alt*

*Salige ere de fredsommelige*

*Jesus er vejen*

*Glæder eder i Herren*

*Ransag din bibel*

*Vær tro indtil døden*

og udvendig på muren

*Grib det evige liv*

*Ære være Gud.*



Foto 1979

## AVISOMTALE AF HUSET

I 1985 var der en avis, der skrev lidt om Lysthuset og viste et billede. Lokalarkivet blev derefter kontaktet af flere, som havde erindringer fra Noermark.

Martha Grønlund Nielsen fra Sønderborg spurgte, om Lokalarkivet kunne gøre noget, så huset blev bevaret. Så ville hendes familie donere kr. 10.000 til hjælp til en restaurering. Tilbuddet gik videre, men der skete ikke mere i sagen.

Johannes Kristensen fra Hvide Sande kom på besøg i arkivet. Han havde en meget usædvanlig gave med, og han fortalte følgende: "Min mors halvsøster, Kristine Hansen, tjente ved Christen Hou i årene 1897-1901. Hun var fra Ulfborg, og da hun flyttede fra Noermark, gav Christen Hou hende en flad sort sten med navn og et skriftsted; den blev hendes kæreste eje. Den lå hos mor i mange år, men nu skal I have den."



*En usædvanlig gave til en trofast tjenestepige. Jak 1.21.22*



Magda Andersen, Lemvig, fortalte, at hendes familie boede på Noermark omkring 1950. En dag fik de besøg af en datter af Christen Hou, som meget gerne ville se sit barndomshjem. Da de kom ud i Lysthuset, eller i Bedehuset, som hun kaldte det, stod hun meget bevæget og læste alle skriftstederne, som hun jo huskede så godt. Hendes far havde også selv valgt det skriftsted, som han ville have på sin gravsten.

Datteren fortalte også, at i hendes barndom var vandet i søen lige ved gården krystalklart, men drikkevandet var dårligt. Der var gravet efter vand flere gange, men uden held. En nat fik Christen Hou et drømmesyn, der viste, hvor han skulle grave. Den næste morgen gravede han det anviste sted, og der udsprang det klareste kildevand, som man endnu i 1950 brugte som drikkevand.

En lille munter historie fortalt af Anders Jensen i 1983 (1908-1993)

"Jeg husker, at børnene fra friskolen var på udflugt til Lysthuset i et af mine første skoleår. Det var, mens Marinus Lilleøre havde Noermark. Vi gik derhen i samlet trop og havde et lille dannebrogssflag med, som jeg bar. I skoletasken havde vi en madpakke og saftevand. Det var en dejlig dag, hvor vi legede både i haven og i Lysthuset.

Da vi gik hjem, løb jeg hen til pigerne og daskede dem lidt med flaget og sagde: *"Hvis I ikke skynder jer lidt, får I en i jer røv."* Et par tvillingepiger, Anna og Lisbeth, sladrede hjemme, og deres far klagede til vores skrappe lærerinde. Dagen efter blev jeg kaldt op til lærerinden, der spurgte, hvem der havde lært mig at sige så frygteligt et ord. I begyndelsen anede jeg ikke, hvad det var for et ord, men kom dog i tanke om, at jeg havde sagt røv. *"Det har min far,"* svarede jeg. Årsagen til at jeg ingen lussing fik i den omgang, har nok været, at min far var formand i friskolen".

Om søndagen var det almindeligt, at folk fra Vejlbjby spadserede til formiddagsgudstjeneste i Harbøre kirke. Om eftermiddagen besøgte man venner og familie i kirkebyen, og dagen sluttede med møde i Missionshuset. Et par sønner af en senere ejer af Noermark har fortalt, at de som børn var ulykkelige, når forældrene vandrede afsted, for så vidste de, at de skulle være alene hjemme en lang kedelig søndag.

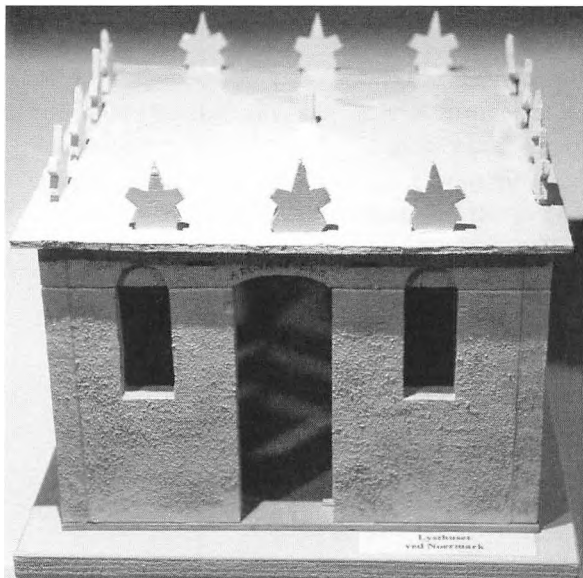
Der var dog en anden dreng, som ikke så slet så trist på det. Han fortalte mig for mange år siden, at han kunne takke sine forældre for, at han havde lært at spille kort. Når de gik hjemmefra søndag formiddag, skyndte han sig om til nogle drenge, som han ellers ikke måtte lege med. Nu kunne de spille kort en hel søndag, uden at forældrene opdagede det.

Den 3. december 1906 giftede Christen Hou sig igen. Det var i Husby kirke, og bruden var Marie Jensen, der var født 14. juli 1886. Der kom ingen børn i deres ægteskab. Den gamle Søren Noermark døde som 90-årig i sin gamle gård i 1912. Marie og Christen Hou Mærsk flyttede senere til huset Ebenezer i kirkebyen, hvor Christen døde i 1925 og Marie i 1947.



*Chr. Hou Mærsk's søn af første ægteskab, Chr. Hou Mærsk's 2. hustru Tjenestepigen Anne Larsen. Chr. Hou Mærsk og Søren Noermark*

Det var, hvad jeg kunne finde om Lysthuset og dets bygherre. Nu kan huset ikke reddes, men allerede for 10-12 år siden lavede en af Lokalarkivets fingernemme hjælpere, Preben Nørby Kristensen, en model af træ, både med stjerner på taget og opbyggelige ord på væggene. Modellen er nu permanent udstillet i Lokalarkivet.



### **Hanne Mehl**

Lærkegade 8  
7673 Harboøre  
Tlf.: 97834133

Født i Dybe. Har boet i Harboøre  
fra 1960

Været leder af lokalarkivet for  
Thyborøn og Harboøre fra 1980  
til 2000

*Fotos udlånt af Lokalarkivet  
for Thyborøn-Harboøre-Engbjerg*



# Råbjerghøj – Husmændenes mødeplads

*Af Mette Lund Andersen, Lemvig Museum*

*og Kirsten Didriksen & Birthe Falk Agerbo, Bonnet Lokalarkiv*



## STEDETS HISTORIE

Der var i 1800-tallet et stykke herreløst jord på grænsen mellem Dybe og Vandborg sogne, som blev lejet ud af Vandborg-Ferring Kommune. Området blev kaldt Storen og var et øde og berygtet sted, hvor rakkere og skidtfolk efter sigende opholdt sig. Midt på Storen lå Råbjerghøj og tæt derved et bakkedrag, hvorfra der var udsigt over hele egnen og Limfjorden.

En dag i 1880 kom lærer og husmand Knud Thøgersen til stedet. Han kunne straks se dets egnethed som mødeplads pga. bakkerne, udsigten og den sydvendte skråning, som han forestillede sig ville være en god ramme om folkelige møder for husmændene. Der kom dog til at gå næsten 30 år, inden den drøm blev til virkelighed.

## VESTJYSK HUSMANDSFORENING

En husmand var en, der drev landbrug på et beskedent stykke jord. I 1700- og 1800-tallet var husmandsbrugene ofte så små, at en familie ikke kunne leve af det. Mange husmænd tog derfor arbejde ved siden af. En del arbejdede som daglejere på de større gårde. Nogle var fiskere, andre håndværkere. Husmændene havde ofte meget dårlige kår, og fra slutningen af 1800-tallet begyndte de at organisere sig for i fællesskab at gøre noget ved problemerne. Omkring 1900 blev de første husmandsforeninger startet. Den allerførste kom i Thy i 1896. På Lemvigegnen blev Vestjysk Husmandsforening stiftet i 1903 med Knud Thøgersen som en af hovedkræfterne. Det første møde blev holdt i Bonnet Forsamlingshus den 16. november 1902, og den stiftende generalforsamling på Ramme Skole den 25. januar 1903. Vestjysk Husmandsforening var organiseret med lokalforeninger i de enkelte sogne.

Husmandsforeningen havde to overordnede formål. Det ene var en politisk organisering af husmændene og varetagelse af deres fælles interesser i opposition til f.eks. bønderne på de større gårde. Både sociale og politiske krav var på dagsorden, især en forbedret levestandard for husmændene.

Det andet formål var at oplyse og uddanne husmændene i landbrugsfaget, så de kunne få bedre udbytte af deres jord og husdyr. Dette skete gennem kurser, aftenskole samt praktiske jordbrugsforløb. Knud Thøgersen, der var uddannet lærer, stod i de første år for foredrag og aftenskole i foreningen. Desuden blev husmandsrejser udbredt. Det var en slags studieture for husmænd til andre steder i landet, hvor man lærte nyt ved at se, hvordan andre arbejdede.

Endelig udskrev husmandsforeningen en række konkurrencer, hvor man kunne vinde præmier for bedste indsats på en række områder. Det var en god metode, for mange gik op i konkurrencerne også selvom præmierne var små. Hakon Johansen, hvis forældre var husmænd i Dybe, fortæller om, hvad det betød at vinde en husmandskonkurrence:

*"Præmien betød vel i grunden såre lidt i forhold til det merudbytte, der vandtes af jorden ved en sådan konkurrence, hvor afgrøderne fik den pasning, der betingede merudbyttet. Og dog husker jeg den glæde, det skabte i mit hjem, da mor i en havebrugskonkurrence vandt en præmie på 15 stikkelsbærbuske. Ja, så godt har denne*

*præmie bidt sig fast i min hukommelse, at da jeg, som forholdsvis ukyndig mand mange år efter, skulle plante nogle stikkelsbærbuske i min have, valgte buske af samme navn som det, der stod på de gule træskilte, der var bundet til buskene dengang: Winhams Industri.”*

## **KØBET AF RÅBJERGHØJ**

En dag i 1909 hørte Knud Thøgersen, at kommunen ville sælge området ved Råbjerghøj. Han skyndte sig at tage kontakt til husmandsforeningens formand Jens Aagaard i Fjaltring for at høre, om ikke Vestjysk Husmandsforening skulle købe jorden. Der var ikke tid til at indkalde den øvrige bestyrelse, så de to mænd handlede på eget initiativ og erhvervede Råbjerghøj for 450 kr. Det viste sig dog at de lokale husmandsforeninger øst for Lemvig, ikke ville være med i projektet, så derfor blev det lokalforeningerne i Møborg, Nees, Bøvling, Fjaltring-Trans, Ramme og Bonnet, der tog opgaven på sig. Først i 1930 overtog den samlede kredsforening Råbjerghøj – men da havde det også vist sig, at det var en god og bæredygtig ide!

Da Råbjerghøj blev købt, så området noget anderledes ud end det gør i dag. Man skal forestille sig et åbent hedelandskab med store lyngbakker, hvor der fra den største (Råbjerghøj) var vid udsigt over hele området, havet og fjorden. Det blev der snart lavet om på: *“Nu rykkede lyngens fjende nummer 1, husmandsfolket, ind og skabte liv og røre på de brune bakker.”* Husmænd fra hele egnen arbejdede frivilligt med at dræne og planere området, der gik nogle år med dette forarbejde, inden man kunne gå i gang med selve beplantningen.

Man bestemte sig for at etablere festpladsen som det første. For at skabe en egnet festplads måtte der plantes læ mod vestenvinden, som altid har godt fat her i det åbne land. For at få rådgivning om beplantningen tog man kontakt til husmandsforeningens havebrugs-konsulent P. Henriksen fra Beder og gik efter hans anvisning i gang med at plante forskellige træsorter. Konsulent Henriksen kom fra det mildere Østjylland og var ikke kendt med, hvilke træer og planter, der kunne gro i det barske vestjyske klima, så mange af de træer man plantede i begyndelsen, gik hurtigt ud igen. Der var på den måde store startvanskeligheder ved projektet, og man var flere gange ved at opgive igen. Efterhånden fandt man dog ud af, at de træer, som bedst kunne gro her, var aksel-røn og hvid-el, og ved at plante

efter med sådanne mere hårdføre træer og plante nåletræer ind til at skærme fik man til sidst et læbælte til at gro.

Det var dyrt at anlægge Råbjergghøj, også selvom arbejdskraften var gratis. Man skulle købe materialer, træer og planter, og husmændene drømte også om at få et lille hus på stedet, hvor de kunne gå ind og drikke kaffe, holde møder, varme sig mm. Redaktør Lilholt fra Lemvig Folkeblad foranledigede at husmandsforeningen fik 1.400 kroner fra en overskudskasse fra Dybe Mejeri, og for de penge købte man et brugt træhus, som havde stået ved Rammedige, og som man ville flytte til Råbjergghøj.

Desværre faldt huset sammen under flytningen. I stedet købte man sten og spær fra en nedbrudt ejendom og byggede et hus. Men det viste sig, at man havde sparet for meget på cementen, for en stormvejrnsnat væltede huset. Først i tredje forsøg lykkedes det så at få opført et solidt hus - og det er det hus, som stadig står på stedet i dag. Sådan var der mange vanskeligheder for husmandsforeningen i den første tid.

## **BRUGEN AF RÅBJERGHØJ**

Husmandsforeningen havde fra begyndelsen tre formål med at erhverve Råbjergghøj: For det første ville man skabe et fælles sted til oplysning og dygtiggørelse af husmændene og deres familier. Dette skulle ske ved at anlægge fælles forsøgsmarker og haver, hvor nye afgrøder og dyrkningsmetoder kunne afprøves.

Derfor blev der anlagt en forevisningshave med køkkenurter og grøntsager. Grøntsager var gavnlige for sundheden og en billig spise, særligt hvis man selv kunne dyrke dem. Denne viden var vigtig at formidle videre til husmændene og måske især deres koner. De lærte gennem forevisningshaven, at det var af stor betydning, at der var god plads mellem rækkerne, og at der blev lavet sædskifte ligesom på marken for at få det bedste udbytte af grøntsagerne.

I 1919 blev den første forevisningsmark anlagt. Det var husmand Kristian Refstrup fra Bonnet, som stod for den med hjælp fra havebrugskonsulent Henriksen.

På marken blev der gennem årene gjort en række forsøg med forskellige afgrøder, hvor man brugte forskellige typer såsæd og forskellige mærker af frø, kartofler mv. På den måde kunne foreningens

medlemmer lære om de fremskridt, som blev gjort inden for planteavl. Kr. Refstrup blev fra 1925 ansat som foreningens planteavlskonsulent og ledede arbejdet på Råbjerghøj indtil 1954. Forsøgsmarkerne ved Råbjerghøj fortsatte helt frem til 1990.

Et andet formål med Råbjerghøj var oplæring af ungdommen. Man anlagde haver, som husmandsbørn fik til opgave at passe. Det var en måde at lege faget ind i børnene på. Børnene fik hvert et lille stykke jord, som de skulle stå for at dyrke. Efterfølgende blev de bedømt på deres indsats. Bjarne Refstrup fortæller om "børnehaverne":



*"Børnene kunne, for et lille beløb, være med til dyrkingen af deres egne grøntsager. De fik tildelt en parcel, som de så skulle gøre i stand og passe "selv". Der var nu hjælp fra de voksne af og til.*

*Jeg fik tildelt en, ikke indtil da, dyrket parcel, så jeg måtte starte helt fra begyndelsen, det var der nu flere der fik. Det krævede noget, af sådanne unge knægte, at få opdyrket sådanne et stykke jord. Vi fik tildelt en sølvske, der var indgraveret på, for vores arbejde. Stolte var vi."*



## EN FOLKELIG MØDEPLADS

Endelig var der formålet om at skaffe husmændene en fælles møde- og festplads.

Fra 1910'erne og indtil ca. 1960 var der årlige sommermøder på Råbjergvej med op til 3-400 deltagere. Møderne lå altid på en søndag og blev brugt som udflugtsmål for mange af områdets familier. På møderne blev der holdt taler om landbrugspolitiske spørgsmål, og forsøgsmarker og haver blev fremvist. Der var i en periode også grundlovsfester på Råbjergvej.

Råbjergvej blev et populært udflugtsmål for husmandsforeninger fra hele landet. Det var almindeligt inden for husmandsbevægelsen at arrangere sommerudflugter, og Råbjergvej blev flittigt besøgt. Stedet forenede det naturskønne udflugtsmål med muligheden for at dygtiggøre sig som husmand, her kunne man se og diskutere resultaterne i forsøgsmarken.

*Ungdomsdag  
på Raabjergvej  
1952*



Folkelige møder som dem på Råbjergvej blev moderne i sidste halvdel af 1800-tallet både i politiske kredse og indenfor de folkelige og åndelige bevægelser. At samles til møder i det fri var ikke noget nyt; mennesker havde i århundreder forinden mødtes i stort tal på tingpladser og markeder og til kirkestævner, sommerfester med videre. Det nye ved 1800-tallets folkelige forsamlinger var, at man samledes om et fælles formål så som oplysning, politik eller gudsdyrkelse. Foredrag, taler og fællessang samt eventuelt optrin i form af gymnastik eller amatørteater var centrale elementer i møderne.

En beskrivelse af dyrskuet fra 1953, var betegnende for stemningen på Råbjergvej Børnedyrskue helt frem til afslutningen i 2012:



*"Der er uro på østsiden af højen. Dyrene, køer, kalve, høns, kanner og duer, er ved at være på plads. Her er der spænding hos de unge. Kommer deres dyr med i præmierækken? Det gør de. Dommerne er ikke karrige, for det er ikke blot dyrene, men også den indsats, der ligger bag dyrskuedagen, der skal bedømmes.*

*Se lige på ham gutten med jerseykalven. Han er ved at forgå af spænding. Nu bliver hans navn råbt op. Han bliver rød i hovedet og går forfjamsket og fjale frem for at hente sin præmie.*

*Så snart han har fået den vender han omkring og i et par spring er han tilbage ved kalven og slår armene om halsen på den og hvisker noget ind i dens lodne øre. Alene det at se drengens glæde er hele turen værd. Når dyrene er trukket, cyklet eller båret bort fra pladsen er der forskellig underholdning, foredrag, folkedans og amatør, og ind imellem går legen i den dejlige have"*

## HOVEDMÆNDENE BAG RÅBJERGHØJ

På Råbjerghøj står mindsten Knud Thøgersen og Jens Aagaard, som tog initiativ til at købe stedet i 1909.

Knud Thøgersen var den, der først fik ideen til at gøre Råbjerghøj til et samlingssted for husmænd. Thøgersen var uddannet lærer i Ranum og kom til Lemvigegnen i 1880 for at starte en højskole i Dybebjerg. Højskolen fik dog en ret kort levetid. Knud Thøgersen var af en temmelig stridbar natur, og kom ofte på kant med folk. Han var en ivrig debattør, som sagde sin mening meget direkte. Hans foredrag og taler skaffede ham en del uvenner blandt de ledende bønder og grundtvigianere på Lemvigegnen, og det opfattede han selv som hovedårsag til, at hans ide om en højskole ikke rigtig slog igennem.

Knud Thøgersen købte i stedet en jordlod på 4 tdr. land og blev husmand. Han var desuden i en længere periode forretningsfører for Bonnet Brugsforening. Knud Thøgersen var en rigtig grundtvigianer – og som sådan tog han del i egnens politiske liv, ligesom han var aktiv foreningsmand, foredragsholder og organisator. Knud Thøgersen var med til at stifte Vestjysk Husmandsforening. Han sad i bestyrelsen i de første år, men trak sig igen efter 10 års arbejde, da han havde svært ved at samarbejde og derfor kom på kant med den øvrige bestyrelse. Han fortsatte dog sit engagement i husmandsforeningen som menigt medlem.

Efter Knud Thøgersens død i 1944 blev der iværksat en indsamling med det formål at rejse en mindsten for ham. Mindstenen blev udført af Torvald og Ejgil Westergaard og afsløret ved husmandsforeningens sommerstævne på Råbjerghøj i juli 1947. Inden afsløringen talte blandt andre landboforeningens formand Hans Bjerre om Knud Thøgersen. Bjerre udtalte, at Knud Thøgersen var en iderig og særpræget mand, som havde en egen evne til at sætte problemer under debat og bringe mennesker til at tænke over de spørgsmål, han førte frem. Ofte fremførte han sine tanker i stærk polemisk form, som kunne vække modstand, men ofte viste det sig, at han havde ramt kernen i den sag, han førte frem. Knud Thøgersen kunne være skarp i en debat, men når man lærte ham personlig at kende, opdagede man, at han var en mild og ydmyg mand. Efter talerne blev mindstenen afsløret. Det er en karakteristisk Westergaard-sten, hvor Knud Thøgersens lille arrige hoved stikker frem af en stor svær sten. På stenen er indhugget en flot men måske lidt

kringlet indskrift: *Han viste i ord og færd at han kendte lovene for aandelig vækst i frie menneskers sind.*

Som en del af afsløringsceremonien blev der afsunget en sang om Knud Thøgersen og Råbjerghøj forfattet til lejligheden af Hakon Johansen på melodien "Du danske mand":

Den mand der med et åbent sind  
fik øje for højens værd  
og hegnet den mod vestenvind  
ved frivillig arbejdsfærd.  
Hans tanke blev en gave,  
der skabte husmandshave,  
og derfor samles slægten,  
hvor minderne vælder frem

Hvor før der lå en øde plet,  
der skal nu rugen dræ  
Er hedens jord måske for slet,  
så bør der stå et træ.  
Vi Danmarks jord skal dyrke  
og sætte ind vor styrke  
så det i fremtid kendes  
at arven vi øget har.

Knud Thøgersen, dit navn nu står  
dybt mejslet i stenen ind.  
Den sten skal stå i fremtids år  
og tale til vågne sind.  
Med tankens ild i øje  
der brydes nye veje  
Når evner, kræfter bruges  
så skabes et Råbjerghøj.  
(vers 1,4.8)



*Knud Thøgersens sten og  
Ellen Refstrup, Raabjerg  
1952*

## JENS AAGAARD

Den anden mand bag Råbjerghøj var Jens Aagaard, som var husmand i Fjaltring og blev indvalgt i husmandsforeningens bestyrelse i 1905. I perioden 1906-1931 var han formand for foreningen. Jens Aagaard var praktiker og pragmatiker og dermed en helt anden type end Knud Thøgersen, men han respekterede Thøgersen og kunne som en af de få samarbejde med ham.

Jens Aagaard var god til at finde fælles fodslag ad forhandlingens vej. Han havde både blik for de store linjer i arbejdet og for husmandsforeningens mål om at få mere ud af jorden ved brug af moderne metoder. Jens Aagaard var en meget vellidt mand i foreningen og på egnen. Desuden havde han rigtig godt styr på sin egen bedrift, sådan at det ikke gik ud over hans eget, at han engagerede sig i foreningsarbejdet og brugte en stor del af sin tid der. I Jens Aagaards formandstid blev der holdt flere husmandsmøder og sammenkomster i hans hjem:

*“Noget af det smukkeste i Vestjysk Husmandsforenings liv er sammenkomsterne i formandens rummelige hjem og store have, hvor manden, men vidunderligst husmoderen, var ret i sit es ved uden betaling at ofre og gøre det hyggeligt for de mange husmænd og deres koner. Hvor var det ikke fest at sidde ved kaffebordet i langloen, hvor det vekslede med taler og sang, og hjemmets undrende små på deres måde bidrog til at sætte kulør på den hjemlige fest”.*



Folkemøde hos Aagaard Fjaltring

Jens Aagaard blev hædret som husmandsforeningens første æresmedlem i 1932. Efter hans død i 1936 blev der rejst en sten for ham på Råbjergvej. Stenen blev hugget af Torvald Westergaard. På stenen står Jens Aagaard i arbejdstøjet foran sin plov. Nedenunder er indhugget en tekst: *Med ildhu og retsind stred han trofast og udholdende for at gøre jyske husmænd selvhjulpne og adle dem i tanke og gerning*. At adle betyder at give noget et ædlere præg eller en større indre værdi. Jens Aagaard arbejdede altså for, at husmændene både blev bedre til at deres arbejde og bedre til at tænke, dvs. bedre uddannede. Faktisk et ret flot eftermæle!

Som en del af afsløringsceremonien blev der afsunget en sang om Jens Agergaard og Råbjergvej forfattet til lejligheden Nikolaj Henningsen på melodien "Mellem disse grønne høje":

Her fra Raabjergs skønne Høje  
Ligger udstrakt for vort Øje  
Landet smukt i Sol og Blæst  
Vinden smyger sig i Dalen,  
Over Højens Top og "Salen"  
Naar den kommer ind fra Vest.

Det Jens Aagaard fik for Øje,  
Da han stod paa Raabjerg Høje  
en Aftenstund ved Sommertid.  
Til Knud Thøgersen han sagde,  
hvad om vi os underlagde  
Højen her ved Arbejds Slid

Her paa Højen gemmes Minder  
Om de gode Mænd og Kvinder,  
der var Aagaards Tanke tro.  
Og om ham vil Stenen tale,  
her i Løvet's Skyggesale  
rige Minder bygger Bro  
(vers 1,4,5)



Torvald Westergaards sten på Råbjergvej af Jens Aagaard

## RÅBJERGHØJ I DAG

Råbjerghøj forblev i husmandsforeningens eje indtil 2013. I 1993 skiftede foreningen navn til Dansk Familielandbrug, og medlemmer af den lokale afdeling påtog sig det store og vigtige arbejde med at holde Råbjerghøj: slå græs, luge i bedene, klippe til og beskære mv. så det kunne se flot ud, når nogen besøgte stedet. Råbjerghøj nåede således at have 100-års jubilæum i foreningens regi. Men i de senere år tabte de frivillige pusten over for den store opgave med at holde stedet og afvikle børnedyrskuet. Da der ikke længere var stemning for at beholde Råbjerghøj i foreningens eje, blev området derfor i 2013 solgt. Maria Jeppesen, en ung landmand fra lokalområdet, ejer i dag Råbjerghøj, og planen er fortsat at lade stedet være tilgængeligt for besøgende, så Råbjerghøj kan beholde sit gamle formål som mødested og samlingsplads.



*Denne fortællings forfattere på Råbjerghøj 2014*

**Kirsten Didriksen & Birthe Falk Agerbo**, Bonnet Lokalarkiv

Bonnetvej 4, Bonnet, 7620 Lemvig - [bonnet-lokalarkiv.dk](http://bonnet-lokalarkiv.dk)

**Mette Lund Andersen**, Lemvig Museum

Lemvig Museum, Vestergade 44, 7620 Lemvig - [lemvigmuseum.dk](http://lemvigmuseum.dk)

*Fotos er udlånt af Bonnet Lokalarkiv*

# Robert Eriksens liv som fisker

Af Dorte Svendsen

Du har måske mødt Robert, hvis du har været på Lemvig havn. Robert er nemlig en daglig gæst på havnen – og altid med kameraet klar i lommen, så han kan fotografere de forandringer, havnen undergår. Havnen og havet er gået Robert i blodet efter et langt liv som både fisker og havnearbejder.

## TIL HAVS

Robert var kun en 14-årig knægt, da han første gang tog hyre som fisker på kutteren Karen Holm.



*Robert i 1957*

Når man startede ud på en kutter som ung, blev man i første omgang hovmesterens eller kokkens medhjælper, dvs. man blev sat til at skrælle kartofler, stege fisk og lave mad til mandskabet. Og for de hårdtarbejdende fiskere var god mad en nødvendighed. Det var ikke altid de unge medhjælpere kunne leve op til kravene. Nogle gange gik det galt, når de stod alene med rødspætterne. Så kunne det hænde, at skipper kom ned og smed alle de stegte fisk udenbords – og så måtte drengen starte forfra igen. Så galt gik det dog ikke for Robert selv.



Hans mor havde nemlig lært ham at lave mad. Og samtidig var han så heldig, at Karen Holm var en af de første kuttere, som havde ovn med. Normalt medbragte man brød indkøbt på land, men efter 14 dage til havs kunne det godt blive en muggen affære. Men med egen ovn så kunne Robert byde sin besætning på friskbagt franskbrød og hjemmebagte boller. Den slags kunne få tænderne til at løbe i vand hos besætningerne på de fiskekuttere, de mødte undervejs. *"Åh, ka' han ikk' undvære et franskbrød til os – nu har vi været på havet i 14 dage?"* Så måtte Robert ned og hente et nybagt franskbrød til den anden kutter.

Også andre af Roberts retter vækkede begejstring. En gang havde skibet besøg af en rigtig slikmund fra kutteren Oland. Netop den dag havde Robert lavet budding. *"Det ka' du fandeme ikk' være bekendt, at du har lavet budding og jeg ikk' ka' få noget af det. Så du er nødt til at aflevere noget, inden jeg skal derover."* Fiskeren var allerede pakket ind og klædt på til at skulle over på Oland, men han måtte lige have lidt budding først.

En anden gang havde Karen Holm en ekstra passager med, og da de kom hjem efter to uger på havet udbrød han: *"Aldrig har jeg levet så vel som i de 14 dage med Roberts mad."*

Selv når han var kommet til skade, kunne de ikke undvære hans kokekunst. En gang var han blevet stukket af en fisk og havde fået en hævet hånd. En anden kutter tilbød at tage ham med hjem, men nej, Robert kunne ikke undværes – hverken i kabyssen eller ved fiskelinerne.

Når fiskekutteren stævnedes ud, så kunne det vare 16-20 dage, før den vendte tilbage til havnen igen. Og man kom langt omkring. Robert har både været ombord på kuttere, som fiskede ud for England og kuttere, som lå i Østersøen, for at fange laks. Specielt turene i Østersøen i 1950'erne husker Robert som hårde og kolde. *"Det var ikk' for hvide mennesker"*, som han siger med et glimt i øjet.

Det hele skulle hales ind med håndkraft og de tynde nylonliner kunne let skære ens hænder i stykker. Og dengang var der ikke noget, der hed gummihandsker eller den slags beskyttelsesudstyr. Men opfindsomheden kendte ingen grænser, så for at beskytte hænderne mod linerne, viklede fiskerne isoleringsbånd om hænderne. Af og til skete det, at de kom til at stramme båndet for meget. Men skipper kendte ingen nåde: *"Det var han sgu' da ligegladd med, om vores*

*finger var blå.*” Fiskeriet blev ikke stoppet af den grund.

Fiskekutternes skippere kunne i det hele taget være små djævle, når de var til havs. Som én af Roberts skippere selv udtrykte det: *”Når jeg er hjemme er jeg alletiders rare fyr, men på havet er jeg bare en anden.*” Robert var dog ikke én af dem, der lod sig koste rundt med. Han fandt sig ikke i hvad som helst.

Der var en fast rangorden på kutterne. På et tidspunkt var Robert *”bedstemand,”* den mest betroede mand næst efter skipperen. Og selvfølgelig den, der burde kontaktes først, når man skulle ud på en tur.

Men den kommandovej glemte en af skipperne før en tur. Han ringede først til en af de andre folk. Så blev Robert mopset. *”Det der vil jeg ikk’ finde mig i.”* Så da turen var slut, gav han skipper besked om, at nu gik han i land. *”Du kan ikke gå i land, for du har ikke gjort rent i maskinrummet.”* *”Vil du være venlig at gå ned og se, om der er noget, der fejler noget,”* kunne Robert sige med god samvittighed. Han havde nemlig gjort grundigt rent dagen før, så der var ikke noget at komme efter.



*Robert ordner fisk ombord på kutteren Oland (det er Robert til højre)*

Roberts sidste tur i Østersøen var en iskold omgang. Kutteren lå ovre nær Rusland og var så tiliset, at masten der normalt var på tykkelse med en telefonpæl, var blevet tre gange så tyk af is. På dækket lå der metertyk is, og styrehuset var så overiset, at skipper ikke kunne se ud. Det ville tage mange timer, at få al isen slået af – *”men i det mindste kunne vi lige lave et lille glughul til skipper i rimfrosten på styrehusets rude,”* griner Robert og laver en lille cirkelbevægelse med pegefingern.

Fiskerne sørgede for at være godt klædt på, når de var til havs. Inderst havde de hjemmestrikket uldundertøj på, som kunne holde dem varme, selv når det var vådt. Når de begyndte på Nordsøfiskeriet i det tidlige forår, så startede de ud med en helt ny, godt lang undertrøje. Men når sæsonen nærmede sig slutningen, så sad undertrøjen oppe ved navlen, fordi den var blevet vasket så mange gange.

Der var lange dage til søs. Fiskerne sluttede nogle gange først ved midnat og stod op igen kl. 3 for at fortsætte arbejdet. Hvis fiskeriet var godt, så arbejdede besætningen i døgndrift og skiftedes til at sove. Måske blev der tid til en tår morgenkaffe og en lille lur med kun en enkelt mand vågen ved roret. Men det er sket, at også manden i styrehuset faldt i søvn. Så blev tovene viklet ind i stopmaskinen, og det hele gik i stå. Det pointerer Robert dog, at han ikke selv har oplevet.

## **DRAMATIK TIL SØS**

Robert Eriksen har været forskånet for alvorlige ulykker i sin tid som fisker, men han er ikke helt sluppet for dramatiske begivenheder.

En gang blev et af besætningsmedlemmerne syg og måtte hentes. Den syge skulle hejSES ombord i redningshelikopteren, men det krævede, at han først kom ombord i en gummibåd, hvorefter man kunne hejse ham op i helikopteren. Det blev Roberts opgave at sætte gummibåden i søen og sejle ham lidt væk fra kutteren. Men det var et værre mas at få presenningen af og gummibåden gjort klar, da der samtidig hang en redningshelikopter ovenover og lavede et værre blæsevejr. Men endelig lykkedes det og manden kom sikkert ombord og blev fløjet hjem. Redningsaktionen medførte dog også, at Robert var nødt til at vende fiskekutteren mod land. To mand om-

bord er for lidt til at fiske. *"Og så fejled' han fandeme ikk' en ski' alligevel,"* udbryder Robert forarget.

En anden gang oplevede han, at skibet sprang læk og begyndte at tage vand ind. Kutteren, Mette af Frederikshavn, var fyldt med skidtfisk både over og under dæk. Redningsskibet Vestkysten kom med en pumpe, men første pumpe virkede ikke. Så forsøgte man med endnu en pumpe, og den lykkedes det at få startet. Da Robert havde erfaring med småmotorer, fik han ansvaret for at holde pumpen i gang. På et tidspunkt skulle han afløse i styrehuset, og da blev båden ramt af en forkert sø og hele forruden smadret. Robert blev så forbavset og chokeret, at han ikke kunne sige noget, kun række en hånd ud for at vise, at han var ok.

Selvom Robert havde fået et mindre chok, så var der tre dages sejlads hjem, og i de tre dage måtte Robert passe pumpen, mens de to andre folk stod i styrehuset. En enkelt gang faldt han i søvn, og pumpen gik i stå. Oppe i styrehuset stoppede de også, fordi de troede, at Robert var faldet i søvn (hvilket han jo også var). Men et stort plask vækkede Robert igen, han fik hurtigt gang i motoren igen, så han slap for at blive afsløret sovende. Ingen af de tre folk var mange sure sild værd, da de endelig nåede i havn.

Selv noget så fredsommeligt som et bryllup kunne få en dramatisk start. Lige før sit bryllup var Robert på fiskeri i Nordsøen. På vej hjem til Lemvig blev vejret kun værre og værre, og da kutteren Keld skulle gå gennem Thyborøn Kanal, var det blevet et gevaldigt stormvejr. Da kastede Robert et blik bagud og blev helt hvid i ansigtet af skræk. Han kunne nemlig ikke se andet end en enorm bølge, der kom rullende bag skibet. Da de var nået i sikkerhed, måtte skipper også lige pointere, at det var sidste gang, han gik gennem Thyborøn Kanal i stormvejr – også selvom der så var nogen, som skulle hjem og giftes.

## **TID PÅ LAND**

I vintersæsonen var der mange, som ikke fiskede. Fra fagforeningens side havde man 45 dages karantæne, før man kunne få understøttelse. I sådan en indtægtsløs periode kunne man hurtigt opbygge en anseelig gæld hos købmanden. Sådan en gæld ville Robert ikke have, så han sørgede for at have arbejde ved siden af fiskeriet, men han var sjældent langt fra havnen.

Når der var pauser i fiskeriet, fiskede han sommetider i det små fra sin jolle sammen med sønnen. Det kunne give tilstrækkelig indtægt til at slippe for at skulle på fagforeningen. Når det gik rigtig godt, kunne han fange 200 pund rødspætter på tre timer. Der var ingen sure miner fra de officielle fiskehandlere. Tværtimod kunne de nyde godt af Roberts fangst, hvis de selv var løbet tør for fisk.

Han hjalp også flere havnefogeder med at holde havnen i god stand ved at tjære bolværk og rense bøjer for muslinger.

I en periode var Robert lugemand hos Lehmann Jensen. Luge- manden var den, der dirigerede kranen, som lossede kul eller tømmer af skibene. Kranføreren selv kunne ikke se noget, så han var afhængig af lugemandens anvisninger. Skibene kom bl.a. med koks og kul til gasværket.

Robert forlod endegyldigt erhvervsfiskeriet, da hans kone blev alvorligt syg. Herefter arbejdede han i auktionshallen i mange år.

## LEMVIG HAVN



*Isværket marts 2013 - kort før nedrivning*

### Redningsskibet Vestkysten:

Det var ikke kun, når skibene var i fare, at man kunne støde på det legendariske redningsskib Vestkysten. Hver onsdag kunne man se redningsskibet i Lemvig Havn. Skibet kom til Lemvig for at få ferskvand ombord, da der i Thyborøn, hvor det hørte hjemme, kun var saltvand.

### Fiskehuse i Lemvig Havn:

Mange fiskehandlere solgte deres fangst fra fiskehuse i havnen. Fiskehusene lå nede i vandet og havde en luge, som kunne åbnes ud til kajen og kunderne. Bag fiskehusene var der adgang til hyttefadet, som var fyldt med levende fisk, så kunderne fik helt friske fisk med hjem.

### Lemvig Isværk:

Når fiskekutterne sejlede ud, var de fyldt op med flere ton is, så de fangede fisk kunne holdes friske. Kun 1-2 rum på kutteren var fri. Isen kom fra Lemvig Isværk. Robert har oplevet, at isen blev kørt ud



*Resterne af den gamle ydermole efter Stormen Bodil i december 2013*

skibene. Senere blev isen knust inde i isværket. Isværket blev revet ned i 2013. I sin storhedstid havde havnen ca. halvtreds fiskekuttere liggende, men nu er der ikke længere nogen fiskekuttere tilbage i Lemvig Havn, og derfor ingen behov for is. I skrivende stund står kun isværkets skelet tilbage, men det forlyder, at Lemvig Motionscenter i sommeren 2014 flytter ned på grunden.

Havnen under forandring:

Havneområdet har undergået store forandringer i de seneste år. Flere af molerne blevet renoveret. Østhavnen har fået en skaterbane. Stormen Bodil knuste i december 2013 den gamle ydermole og sænkede flere skibe. Så har Robert været klar med kameraet. Og som han selv siger: *"Det der er væk, kommer jo aldrig tilbage."*



*Dorte Svendsen og Robert Eriksen 2014*

### **Dorte Svendsen**

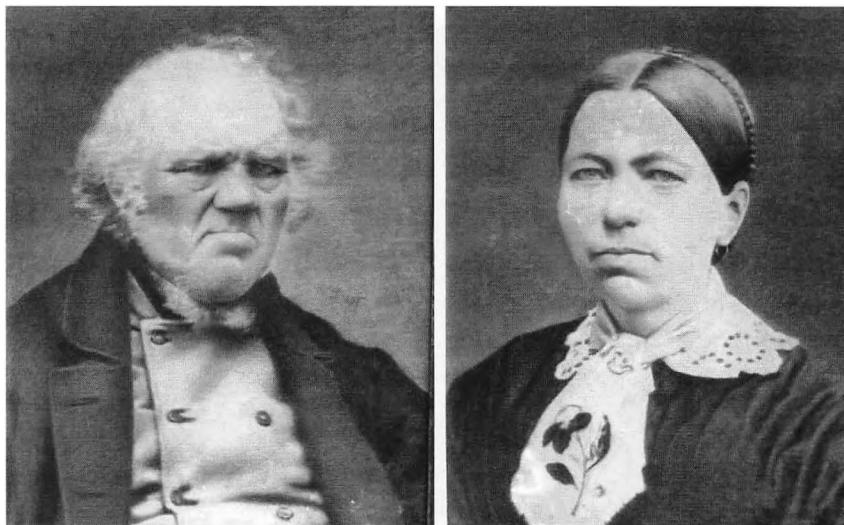
Bibliotekar og leder af Lemvigegnens Lokalhistoriske Arkiv  
Lemvig Bibliotek, Skolegade 3, 7620 Lemvig

*Fotos udlånt af Robert Eriksen*

## **"Æ gammel møller" på Gudum Klostermølle**

*Af Anna Marie Touborg*

I Touborg-slægten lever stadig et gammelt mundheld, der lyder: *"Enn ka pin'mæ da li'så godt kom te å håld a jen, der hår nøj."* Det er ikke et mundheld, som kan tilskrives æ gammel møller, for det stammer fra en anden gren af slægten. Til gengæld efterlevede han det til fulde.



*Jens Havskov 1803 – 1873 og Karen Tovborg 1820 – 1891*

Jens Jensen Havskov, som "æ gammel møller" hedder, blev født i gården Havskov, Gudum i 1803. Han er kommet til Klostermølle i Gudum engang mellem 1829 og 1833 som møllersvend. Laurids Tovborg (1900-1979), sønnesøn og senere ejer af møllen, fortæller i sine erindringer, at der efter vinteren 1829 var et meget stærkt tøbrud, hvilket medførte, at dæmningen ved mølledammen brød sammen. Hele møllen blev skyllet væk, og en del af bohavet blev fisket op et par kilometer længere nede af åen ved gården Havskov. Efter sigende medbragte Jens Havskov noget af bohavet, da han kom til Klostermølle, her iblandt et chatol, som er bevaret.



I 1833 bliver han gift med møllerenken Kirsten Jeppesdatter, og i 1835 er møllen færdig genopbygget. En indgravering i møllens østgavl viser årstallet og ægteparrets initialer.

Der er ingen tvivl om, at den 47-årige enke har været et godt parti for den 32-årige gårdmandssøn. Dertil kom, at han havde et stærkt familiebånd til Klostermølle, idet hans morfar var den første ejer af møllen efter udstykningen fra Gudumkloster i 1757. Så det må på alle måder have været et velset giftermål.

At Jens Havskov var en driftig mand, blev snart synligt. Det har været et omfattende og bekostningsfuldt arbejde at genopbygge mølle og mølledam. Det store hul, der var på dæmningen efter genembruddet, var blevet yderligere nederoderet ved vandets fri passage gennem flere år. Beslutningen blev at genopføre møllebygningen ca. 40 m længere mod nord, hvor der var fastere grund, og ligeledes karmen med vandtilførslen fra mølledam til vandhjul.

Møllen har efter sigende en gang tidligere i 1600-tallet været sejlet væk. Ved flytningen håbede man vel at forhindre slige gentagelser. Det var selvfølgelig i høj grad også et spørgsmål om en solid inddæmning af mølledammen. At dette har været tilfældet fra det allerførste anlæg, kan dokumenteres.

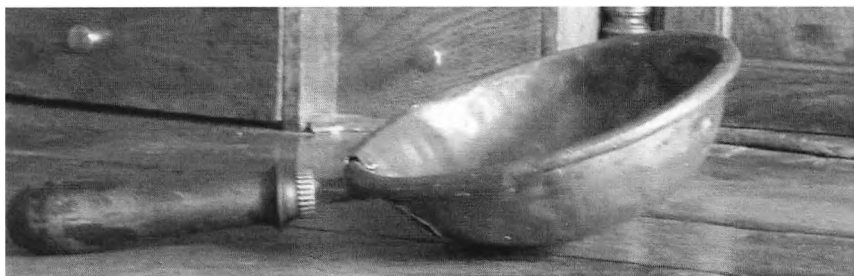


*Gudum Klostermølle, som den ser i dag efter restaureringen, der har været tro mod den oprindelige bygning.*

Ifølge Laurids Tovborg findes der et dokument fra 1400-tallet, som giver priorinden på Gudum Kloster tilladelse til at sende fæstebønder til skovene ved Skanderborg for at hente egetømmer til anlæg af en dæmning og en vandmølle. Da der i 1961 blev lavet ørred-dambrug i mølledammen, stødte man under gravearbejdet på nedspunsede pæle. Der har altså været tale om et solidt anlæg, men årenes tæring og de ekstreme vandmasser var stærkere.

Møllerparret har i disse år boet i Mølgaard, som lå på et højere liggende plateau syd for vandmøllen. Denne ejendom var også udstykket fra Gudumkloster i 1757 til selveje. Af folketællingen i 1787 ses, at Mølgaard da hører under Klostermølle. Udover mølledrift har der således også været landbrugsdrift. Den nuværende ældst bevarede staldbygning er fra 1819 og har en placering tæt ved den tidligere møllebygning. Formentlig har den daværende møllejer Chr. Christensen, svigerfar til Kirsten Jeppesdatter, fundet det nyttigt med denne placering frem for ved den lidt fjernereliggende Mølgaard. Loftet her har tjent som oplagsplads dels for gårdens egenproduktion af korn, men også for "told" af korn malet i møllen. Betaling for møllearbejdet blev opmålt med en toldkop, et kongeligt mål som rummede en pot. En pot er nær 1 liter, 18 pottes er en skæppe. Mølleren måtte tolde 1 pot pr skæppe malet korn, når der var tale om korn af god kvalitet. Ellers var betalingen 2 pottes.

Formodentlig har kvaliteten af kornet været til stadig og højrøstet diskussion under møllebesøget. Da møllen bliver bortauktioneret medfølger en forpligtigelse til, udover købesummen på 576 rigsdaler, at formale Gudumklosters korn. Hvornår denne forpligtigelse er ophevet, vides ikke.



*Den gamle toldkop*

Fakta er, at Jens Havskov blev en meget velhavende mand. Han havde også andre indtægtskilder end mølleri. På et tidspunkt bygger han en vinkelbygning på møllebygningen. Her bliver indrettet skænkkestue. Besøget i møllen kunne jo godt trække ud. Ved længere tids kørsel med vandhjulet blev vandet i mølledammen sænket så meget, at det var nødvendigt at afvente opstemning af ny vandmængde. Møllegæsterne kunne så nyde en bid brød og en dram i ventetiden. Der var ikke tale om krodrift, men en vis omsætning har der været. Laurids Tovborg har fået fortalt, at der i laden var et aflåst rum, der gik under navnet brændevinskammeret, hvortil kun mølleren havde en nøgle. Han fik 1-2 oksehoveder hjem af gangen. Et oksehovede var en tønne, der rummede 144 potter.

Brødet blev bagt i egen husholdning. På et tidspunkt har mølleren ejet et brødudsalg i Holstebro. I et brev dateret 27. december 1872 skriver sønnen Jens Havskov Jensen fra Ryslinge Højskole til sin far: (uddrag) *"Det glæder mig at høre at Du har solgt Bageriet i Holstebro, saa Du ikke faaer flere Bryderier med dette Sted."*

Mølleren har også givet sig af med studehandel. I et brev af 7. april 1869 skriver han til sønnen, som på dette tidspunkt opholder sig i Siir Skole som elev og medhjælp: (uddrag) *"Min kjære Søn. Jeg vil herved lade Dig vide, at Jeg har lovet Dig bort til at følge med Peder Sønder Byeskou med Stude til Husum, jeg haaber at Du faar mit Brev paa Løverdag og saa gjør Du en liden Tour hjem paa Søndag for at vi kan aftale det fornødne, skal Du ikke faae mit Brev saa tidlig, saa haver Du at reise hjem saasnart Du faaer mit brev."* En gåtur til Husum, det må da siges at være noget af en opgave at pålægge en dreng på blot 12 år.

Møllerkonen Kirsten Jeppesdatter dør i 1853. Der er ingen børn i ægteskabet. I 1854 gifter mølleren sig med Karen Kristensen Tovborg fra Nr. Nissum. Hun er da 34 år og efter datidens målestok ret så giftemoden. At hun også har været en voksen kvinde med egne holdninger, kan måske sluttes af, at ægteparret bygger nyt anseeligt stuehus i 1856. I gavlen mod øst er indmuret en sandstensfrise med deres navne og årstallet. Bygningen giver klart udtryk for en velhavende ejer. At "æ gammel møller" var bevidst om og godt tilpas ved sin formue fremgår af følgende historie fortalt af Laurids:

Mølleren var medlem af sogneforstanderskabet. Efter krigen 1864 blev der pålagt alle ejendomme en krigsskat, og i den anledning

skulle der gøres op, hvor meget gæld der var i sognet -pantegæld såvel som privat gæld. Opgørelsen blev sikkert imødeset med megen nysgerrighed. Da mølleren kom hjem efter optællingen, blev han af konen spurgt: *"Hvor galt var det så?"* Mølleren skulle dertil have svaret: *"Nå, det er da æt mer gjæld på samtlige gårde i Gudum, end a jenne ku betaal et".*

Møllerparret havde 3 børn. Jens, Kirsten Marie og den noget yngre Kristen. Der er bevaret en omfattende brevveksling mellem Jens og hjemmet i de år, han er i Siir Skole, og ligeledes i perioden 1872 - 73, da han er elev på Ryslinge Højskole. Af disse breve fremgår det tydeligt, at mølleren er meget påholdende i pengesager. Når dette er sagt, skal det dog huskes, at et højskoleophold var en beko-stelig sag og ikke blev forundt enhver bondesøn. Også den yngste søn blev elev på Ryslinge. De følgende uddrag/breve fra dels tiden i Siir, dels tiden på Ryslinge, tegner et billede af møllerens påpasselighed:

(Uddrag): *"Siir Skole den 4. April 1868. Kjære Moder. -----Det første jeg vil fortælle Dig, er, at jeg ikke kan gaae længere med de blaa Strømper og saa de hvide Sokker, og jeg ville gjerne, dersom Fader kommer til Aprilmarked, om han saa ikke vil tage noget Garn med og saa noget Tøi til at lappe paa de spraglede Benklæder med, thi de graae Benklæder ville snart tage deres Afsked, thi de ere saa overlappede, at jeg ikke kan gaae med dem længere."*

Som det ses, har faderens opdragelse om sparsommelighed båret frugt. Samme tone går igen i brevene fra den nu unge Jens på Ryslinge:

(Uddrag): *"Ryslinge den 12. November 1872. Kjære Moder! ----- Jeg synes jeg vil blive herovre i Jul, da jeg har det saa godt som jeg kan forlange og jeg kan ikke gjøre Reisen frem og tilbage under ti Rigsdaler, hvilke Penge jeg saa gjerne vil have til Bøger dersom I vil give Eders Samtykke dertil kjære Forældre, naar jeg skriver til Fader skal jeg sende en lille Liste over hvordan jeg har anvendt mine Penge, jeg synes der gaaer mange Penge til og jeg synes ogsaa jeg sparer, men Bøger, Skrive- og Tegnematerialer koste mange Penge og der kan jo sommetider gaae en skilling som man snart ikke kan gjøre Regning paa at undgaae, der er nogen Elever som ødsle endel bort skjønt jeg vil ikke sige det er slemt iaar hvilket ogsaa er meget godt."*

Følgende brev fra mølleren til sønnen bringes i sin helhed for at tegne et billede både af mølleren og af tiden. For alle breve såvel som uddrag gælder, at de er gengivet tro mod originalen:

*"Klostermølle d. 4. Decbr. 1872.*

*Min kjære Søn!*

*Jeg takker for Dit Ærede af 26de f.M., hvoraf jeg seer at Du er frisk og har det godt, hvilket glæder os meget og jeg kan Gud skee Tak at melde Dig det samme fra os igjen. Det var os en Fornøjelse at see Din Beskrivelse over Besætningen paa Raunholdt og ligeledes over Gaarden, hvilket var meget storartet.*

*Nyt kan Jeg ikke fortælle dig noget af Betydenhed, jeg solgte mine Stude d. 23/10 til Hein. Steenstrup baade til 1/5 og 10/10 1873 og for parret 143 Rdl. Og 4 Rdl. overalt til din Moder.*

*Mads Sønderbyskou eller nu Kamstrup havde 1 Barn i Kirke d. 25/11. Peder Kavholm(?) i Byeskou bar Barnet og Chr. Hyldgaard var bestemt til Fruentimmer Fader, men Herr Pastor Berggreen sagde, at han ikke kunne indlade sig paa at døbe Barnet naar der ikke var Fruentimmer med samme, saa skulde han i Forveien have Provstens Tilladelse dertil.*

*Der skal holdes Diskutjonsmøder i Herrenshøi (?) 2de Aftener i hver Maaned, Herr C. Brochdorff er Formand og Reqvirendt.*

*Det var mig noget paafalden at den Udgivt havde været 4 Rdl. høiere ind Anders Borums, da jeg ved at Du havde Atlas og Bestik som han manglede. Jeg var ikke fornøiet med at Du lod Campes Reofrem blive hjemme, thi jeg betvivler meget at Du kan faae en bedre Bog i Fyen som sigter mere til Din Fremtids Vel. Jeg er godt fornøiet med at Du ikke kommer hjem i Juul, thi disse Penge til Reisen kan nok anvendes paa bedre Maade, men vær forsigtig med i Din Boghandel, thi at kjøbe Romaner og lignende det anseer jeg ikke for fornuftig, og jeg beder Dig min kjære Søn at huske den gl. Rikars Ord at naar mand kommer til Bunden i Tønden saa lærer mand først hvad Meel er vær.*

*Har Du lyst til at gjøre en Reise Til Falster i Juul for at gjøre Dig bekjendt med den Skade der er skeet, og see nogle af Herr Etatsraad Tesdorffs Gaarde saa har jeg ikke noget derimod at erindre.*

*Det forlangte Penge skal nok blive Dig tilsendt enten i Juul eller strax i den Nye Aar.*

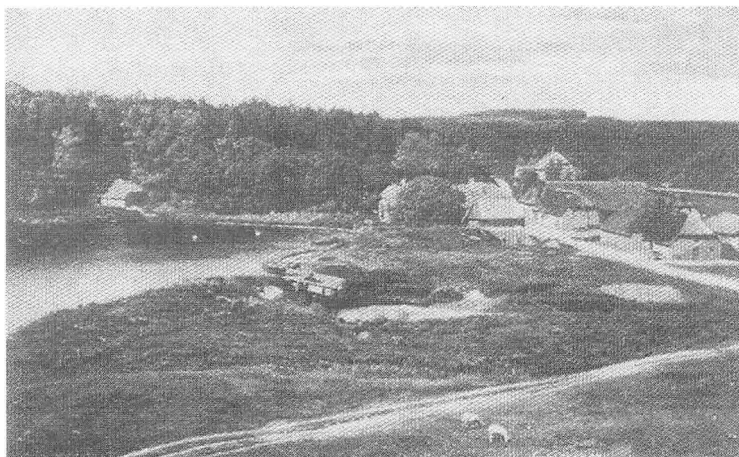
*Jeg ender min Skrivelse med mange venlige og kjærlige Hilsen fra Din Moder og Sødskende og alle Venner og Bekjenterne og med Agtelse af Din kjære Fader*

*J. J. Hauskou."*

I brevene fra hjemmet efterlyses af og til breve fra Jens. Men alt med måde. Mølleren skriver i et brev dateret 20. december. flg.: (uddrag)

*"Min kjære søn! Hermed har jeg den Fornøjelse at sende dig 60 Rdl. som jeg haaber og ønsker maae træffe Dig i bedste Velbefindende og at du maae anvende disse fornuftig og gavnlig, jeg syntes rigtignok at det er noget ufornuftig at du ved dine Breve som gaaer rask bruger baade Convelut og Lak, - - . Lidt længere henne i brevet skrives flg.: Her indlagt sendes dig 3 Vers som jeg ønsker du tænker noget paa. Brevet slutter: Dit Verk udbedes med det første om du agter at reise nogensteds i Juul. Og om du har modtaget Pengene. Et glædelig Juul og lykkelig Nytaar tilønskes dig af dine Forældre og Søkende.*

*J.J.Hauskou."*



*Klostermølle og smedjen ca. 1900*

De 3 vers, som er vedlagt lyder således:

Min kjære Søn forvar din Fod  
at den skal ikke glide  
Vogt dig for Stolthed og Hovmod  
Thi du kan ikke vide  
Hvordan din Skjæbne bliver endt  
Du er med Verden ubekjendt

Velsandt du syntes lykkelig  
Og staar ei til at Trænge  
som er bemidledt og er rig  
ved Arv af mine Penge  
Men troe mig Penge svinde kan  
især ved Misbrug og Uforstand

Derfor min Søn gjør ret din Flid  
det nyttige at lære  
Maaske det siden ald din Tid  
kan dig anstændig nære  
Stoel ei paa Arv og Guldets rød  
thi mangel riig er fattig død.

Jens har i et snarligt svar d. 27. december skrevet følgende (i uddrag):

*Kjære Fader!*

*Du takkes mange Gange for de mig tilsendte 60 Rdl. som jeg rigtig og med Glæde har modtaget, jeg modtog Postanvisningen den 22. Desember og saa modtog jeg Pengene den 25. Desember, saa de kom rigtig passende til mig, som en Julegave. Nu haaber jeg og saa at jeg skal anvende disse Penge ret til min egen Gavn og til Din Fornøielse, saa at de ikke skulle være spildte, men med Guds Bistand anvendte saaledes at jeg dermed kan glæde Dig paa Dine gamle Dage for paa denne Maade at gjengjælde lidt af det Gode Du har gjort mig. Og senere i brevet: - - - angaaende at jeg bruger*

baade convulut og Lak forholder det sig saaledes, at de convulutter jeg har, ikke kan holde sig uden lak. At jeg veksler saa mange Breve maae Du ikke blive fortrydelig paa kjære Fader, da jeg synes det er nyttigt og tilligemed meget fornøieligt for mig hvilket Du vel nok kan sætte Dig ind i. - - - De indlagte 3 Vers har jeg med Glæde modtaget og læst og tænkt paa og jeg finder dem meget gode og anvendelige. - - - Jeg har nu endvidere givet følgende Penge ud:

Reparation af mit Uhr	1 Rdl.	2 mark	- skilling
Kostpenge til 1. April	30 "	- "	- "
En Landmaalingsbog	- "	3 "	- "
1/7 af Fyens Tidende	- "	- "	14 "
1 Skrivebog til kemiske Optegnelser	- "	2 "	- "
En Dagbog	- "	- "	12 "
For Vask	- "	2 "	- "
Basaren paa Ravnholt	- "	3 "	8 "
Petroluem	- "	1 "	4 "
Bjørnsøns Fortællinger	1 "	4 "	- "
Signet, Brevpapir, Frimærker	- "	4 "	- "
Luxusartikler	1 "	- "	- "

I alt 36 Rdl. 5 " 6 "

Her kan Du se Pengene som jeg endvidere har udgivet, maaske synes Du at jeg ikke sparer nok, men det er ikke saa nemt herovre at spare som man vil, nu er jeg ovre de største Udgifter, men jeg vil nok have nogle flere Bøger, og saa for Reisen ad Foraaret."

17. januar 1873 skriver Jens: (uddrag)

"Kjære Fader! Jeg modtog Dit Brev i morges og da jeg troede at I gjerne snart vilde høre fra mig igjen satte jeg mig ufortøvet til skrive, da jeg i denne Time ellers skulde have Retskrivning i Skolen, men jeg tænker Brevskrivning er ligesaa god, saa jeg ikke forsømmer noget. Jeg er Gud være lovet vedblivende frisk og rask. Jeg ser af Dit Brev at Du har været meget syg kjære Fader, men at Du nu er nogenlunde rask igjen, hvilket jeg er glad ved, da jeg ikke gjerne endnu vilde miste Dig, men Guds villie ske, hans er den bedste, men



*jeg haaber at Du gaaer ind til noget bedre, saa kan vi dog trøste os med det og naar vi blot sætte vor Lid til Gud og befaler alt i hans Haand saa skal han nok vende alt til det bedste, ja jeg skal nok bede for Dig kjære Fader, ja jeg har gjort det mange Gange. Jeg fik for 14 Dages Tid siden Brev fra Skolelæreren i søndre biskole og han skrev at Du var syg, saa jeg har gaaet i Ængstelse siden den Tid og var beredt paa det værste, ja det var rigtignok længe for mig at vente paa Brev, men Aarsagen var vel at I helst vilde meddele mig om en Vending i Sygdommen, og dette har jeg da ogsaa nu faaet saa Du kan nok tænke at jeg blev meget glad da dette atter har tændt en Haabets Straale i min sjæl.*

*Jeg vedbliver efter alle Evne at stræbe at lære noget til min Gavn og til Eders Fornøjelse, for ogsaa paa denne maade at støtte Eder lidt efter min ringe Evne. Vi faar ellers god Undervisning i Kemi og Agerdyrkningslære, saa jeg haaber at dette med Tiden kan hjælpe til at jeg kan blive en dygtig Landmand, jeg har i denne Henseende i den sidste Tid kjøbt et Par Bøger baade en Kemi og en Lære om Husdyrenes Sundhedspleie og Ernæring."*

Følgende brev fra mølleren må være det næste i korrespondancen:

*"Klostermølle d. 13/2 1873.*

*Min kjære Søn!*

*Jeg takker for Dit ærede af 8.de d.M. til Din Søster, hvoraf vi seer at Du er frisk og har det godt, hvilket glæder os meget.*

*Jeg har ikke været rask og ikke været fra Hjemmet siden d. 23de f.M., hvilken Du kan tro min kjære Søn har været en lang Tid for mig, jeg har havt Dogtor Gotskalk baade d. 27/1 og 3/2, og blev saa daarlig d. 4de om Natten, at vi lod hente Præsten d.5te om Morgen for at i Forening med din Moder at nyde den Hellige Nadvere, vi var denne Morgen næsten bestemt paa at faa Bud efter Dig, men saa bedres jeg op ad Dagen og saa lod vi det beroe. Du kan nok see af mit Skrivt at jeg er blevet noget mat, men jeg haaber at Herren som minder mig om Enden vil maaskee forlænge mit Liv innu en Tid.*

*Jeg leverer disse 7 Grise som vi havde i Sommer d. 7/2 til Jens Lund og bekom derfor 233 Rd. 4 Mark. Lille Kroggaard er solgt til Niels Wiium og Sønder Engelund er solgt til Jens W. Borum som er*

forlovet med Hanne Østergaard.

*Bed en god Bøn for mig min gode Søn baade om en salig Ende eller en god Bedring, og sig Fader skee ikke min men Din Villie.*

*Jeg skulle hilse Dig mange Gange fra Lærer Dahlggaard og gl. Brockdorff med mange flere som har været hos mig i Sygebesøg.*

*Du være især venskabeligt hilset af Dine Forældre og Sødskende.*

*J.J.Hauskou."*

Det næste brev, mølleren sender sin ældste søn, viser ingen svaghestegn:

*"Klostermølle d. 24/2 1873.*

*Min kjære Søn!*

*Jeg saae af dit Skrivelse af 17. janv. Hvilket vistnok betyder den 17. Febr. Hvilket jeg er meget misfornøiet med, da du kan troe min kjære Søn at jeg holder dig ikke i Skole for at lære at skrive Usandheder eller Sluskerie. Og desuden skriver du at det kan være ligesaa godt at skrive Breve som at være i Skolen til Retskrivning, deri feiler du meget thi Skoletimerne ere for kostbare til at de ikke skal afbenyttes nøiagtig, og hjemme kan du ligesaa godt øve dig i at skrive Breve som paa dit Kammer i Skolen og jeg syntes rigtignok at du kan have Tid at skrive Breve at du behøver ikke at afbenytte Skoletiden som vel ikke varer mere ind 6 a 7 Timer daglig, jeg vilde nødig troe at du overgav dig inten til Dagdriverie eller Ledigang hvilket er Fandens Hovepude.*

*Det glæder os at see at du er frisk og rask og det samme gode kan jeg Gud skee tak tilmelde dig fra os igjen.*

*Det forekommer mig rigtignok noget sært at du skriver at du længes efter Hjemmet thi jeg syntes at dersom du skikker dig godt som jeg haaber, saa bliv du jo længere jo mere agtet og elsket af dine Foresatte og Omgivelse og desmere behagelig kan det være for dig at være iblandt dem.*

*Skulle du imod Formodning komme til at mangle Penge, saa behag at skriv mig til saa er de at faae, men behag at optegne dette og hvortil du bruger dine Penge, thi det ved du nok jeg gjerne vil vide.*

*Herr Pastor Worm ønsker at faae Brev fra , som jeg haaber at du sender ham.*

*Jeg skulle spørge om du ikke havde faaet Brev fra Søren da han havde skrevet dig til allerførst i min Sygdom. Der er og har i længere Tid været Sygdom i vores Præstegaard og Niels Leen og Jomfrue Stougaard er død og begravet.*

*Lad mig nu see min gode Søn at jeg ikke taler til døv i Øre, men husk på at Tiden er Penge og Orden og Nøiaatighed er Sjælen i alle Forretninger.*

*Vær venskabelig hilset af dine kjære Forældre og Sødskende.*

*Dit Værk forventes med det første, men spild ikke din Skoletid med at skrive Breve.*

*Din hengivne Fader - J.J.Hauskou."*

Der er ikke senere breve fra mølleren og Jens kommer hjem fra Ryslinge 1. april. Mølleren var ikke alene påpasselig omkring økonomi, han var også en streng arbejdsgiver. Dog vidner brevene om, at medarbejderne følte sig godt tilpas i Klostermølle. Kirsten Marie, som var den længstlevende af møllerens børn, har fortalt mange erindringer fra barneårene til Laurids Tovborg. I følgende oplevelse kommer opdragelse til arbejdsomhed klart til udtryk:

En dag havde børnene fået til opgave at luge stenbroen på gårdspladsen. Det var den dag i september 1865, hvor jernbanen Langaa-Struer skulle indvies med kongelig deltagelse. Børnene var blevet lovet, at de måtte komme med til Struer og se kongen. Kirsten Marie nåede ikke at blive færdig med sin del af lugningen og måtte blive hjemme og gøre arbejdet færdigt. Hun fortalte senere til Laurids, at hun havde haft det lige så sjovt derhjemme, for hun havde overværet plantningen af de østrigske træer.

Årsagen til denne plantning var krigen i 1864. Prøjsiske og østrigske tropper havde jo besat Jylland, og et østrigsk rytteri var indkvarteret i Klostermølle. En af østrigerne anbefalede mølleren at plante i lyngbakkerne, som var helt uden anden bevoksning end lyng. Året efter sendte østrigeren både rødgran, ædelgran og østrigsk skovfyr, som blev plantet og groede godt op. Nogle få skovfyr står endnu med en rank vækst og rager højt op i bakkerne.

Næste år kan de fejre 150 år. Men i 1865 dømte folk i sognet mølleren fra forstanden. At tro, der kunne gro træer i lyngbakkerne, var ud over al forstand. *"Det gjorde mig ked af det, at høre folk snakke sådan om far,"* sagde Kirsten Marie.

Mølleren dør 1. maj 1873. Årsagen var koldbrand i benet. Laurids har fået fortalt af fasteren, at moderen (møllerkonen) blev bebrejdet af familien, at hun ikke havde tilkaldt doktoren. Hun skulle da have svaret: *"A tint jo nok, dæ wa døden, og mod den growr der ingen urt."*

Forklaring til forskellig bogstavering af navne: Hauskou/Havskov. Første stavemåde er møllerenes egen jvf. underskrift i breve. Anden er fra møllerenes gravsten og nuværende efterkommeres måde at skrive navnet på. Vedrørende Tovborg/Touborg har dette navn været skrevet på forskellig måde i kirkebogen.

#### Kilder:

Breve mellem æ gammel møller og familien til den ældste søn Jens.

Nedskrevne erindringer fra Laurids Tovborg, 5. generation i Klostermølle.

Historier som er gået i arv og fortalt af Kristen Touborg, 6. generation og nuværende ejer af Klostermølle.

### **Anna Marie Touborg**

Klostermøllevej 4

Gudum

7620 Lemvig

Har været leder af

Gudum Sognearkiv

siden det startede i

1988

*Fotos udlånt af  
familien Touborg*



## **De 14 lokalarkiver i Lemvig Kommune**

Adresser, kontaktpersoner og åbningstider  
se [www.lemvighistorie.dk](http://www.lemvighistorie.dk)

**Bonnet Lokalarkiv**

**Bøvling Sognehistorisk forening og arkiv**

**Dybe-Ramme Lokalarkiv**

**Fabjerg Lokalhistorisk Arkiv**

**Fjaltring-Trans Lokalarkiv**

**Flynder Sognearkiv**

**Gudum Sognearkiv**

**Lemvigegnens Lokalhistoriske Arkiv**

**Lokalarkivet for Thyborøn-Harboøre**

**Lokalhistorisk Arkiv for Klinkby og Omegn**

**Lomborg-Rom Lokalhistorisk Arkiv**

**Møborg Lokalhistorisk Arkiv**

**Nees-Skalstrup Lokalarkiv**

**Nørre Nisum Lokalarkiv**

## Arkivsamtirket i Lemvig Kommune

www.lemvighistorie.dk

Arkivsamtirket er paraplyorganisation for de 14 arkiver i Lemvig Kommune. I styrelsen er der 6 valgte arkivmedarbejdere, en repræsentant fra Lemvig kommune og bibliotekschefen, som også er leder af Arkivsamtirket.

Efter kommunalvalget i november 2013 takkede Marie Poulsen af. Stor tak til Marie for de år hun har været med i vores arbejde. Hun blev afløst af Stefan Agger, der blev valgt ind i Lemvig byråd ved valget i 2013.

Siden 2007 har Arkivsamtirket været tovholder for uddannelse af arkivmedarbejdere til at kunne registrere i det edb-baserede registreringsprogram Arkibas.

I alt er vi ca. 75 frivillige og ulønnede arkivmedarbejdere fordelt på de 14 arkiver.

Som nævnt bruger vi det internetbaserede registreringsprogram Arkibas, der er udviklet og serviceres af Sømmenslutningen af Lokalarkiver i Danmark - SLA. Det er også herigennem, at vi får uddannet vore arkivmedarbejdere i at bruge programmet. Vi har efterhånden fået uddannet medarbejdere fra de fleste af vore arkiver.

Samtidig kræves det, at medarbejderne gennemgår en egentlig arkivuddannelse, bestående af fem moduler, hvilket vi blev færdige med i efteråret 2013. Men nu må vi så i gang med at uddanne en ny generation, så der til en hver tid er nogen til at føre arkivarbejdet videre.

På vores hjemmeside - [lemvighistorie.dk](http://lemvighistorie.dk) - kan man søge i vore registreringer på en søgeside, der bliver henvist til på forsiden. Men sidst på året bliver denne søgefunktion landsdækkende, og man kan fremover søge på SLA arkivers registreringer over hele lande på - [arkibas.dk](http://arkibas.dk)

Med dette vil jeg gerne takke alle der har vist interesse for Lemvigegnens lokalhistorie, og håber interessen fortsat kan være med til at bevare vores historie for de næste generationer.

*Jens Erik Villadsen*

*(fmd. for Arkivsamtirket i Lemvig Kommune)*

## Register omfattende personer, stednavne og emne

Afvanding af Nissum Fjord, 8 ff.

Agerbo, Birthe Falk, 38

Anders Jensen, 24

Andersen, Magda, 24

Andersen, Mette Lund, 38

Ane Larsen, 25

Anna Marie Touborg, 47 ff.

Bedehuse, 19-26

Beplantning, 29-30

Birthe Falk Agerbo, 38

Bjerre, Hans, 34

"Bodil" (storm), 46

Bruun, C., 9-10

Børnedyrskuer, 33

"Børnehaver", 31

Bøvling Borger- og Håndværkerforening, 16

Bøvling Jollehavn, 18

Bøvling Kajakklub, 16

Christen Hou Mærsk, 19-21, 23, 24, 25

Dansk Familielandbrug (28-30, 34, 36-37), 38

Didriksen, Kirsten, 38

Dorte Svendsen, 46

Drikkevand, 24

Drømmesyn, 24

Dybebjerg Højskole, 34

Ebenezer (hus), 25

Ejgil Westergaard, 34

Ellen Refstrup, 35

Enok Kammersgaard, 16

Eriksen, Robert, 39-46

Falk Agerbo, Birthe, 38

Fiskehuse, 45

Fiskere, 39-46

Fiskeri, 39-46

Forevisningshaver, 30-31

Forevisningsmarker, 30-31

Friskoler, 24

Gransgaard, Willy, 7 ff.

Grønlund Nielsen, Martha, 23

Gudumkloster, 48

Gudum Klostermølle, 48 f.

## Register omfattende personer, stednavne og emne

Hakon Johansen, 28-29, 35  
Hanne Mehl, 26  
Hans Bjerre, 34  
Hans Lilholt, 30  
Hansen, Kristine, 23  
Havebrugskonsulenter, 29  
Havnen, Lemvig, 44-46  
Havskov (gård), 47  
Havskov, Jens, 47 ff  
Havskov Jensen, Jens, 50 ff  
Henningsen, Nikolaj, 37  
Henriksen, P, 29, 30  
Hou Mærsk, Christen, 19-21, 23, 24, 25  
Hovmesterlærling, 39  
Husmandsforeninger, 28-30  
Husmænd, 28-32

Isværket, Lemvig, 45-46

Jens Aagaard, 29, 34, 36-37  
Jensen, Anders, 24  
Jens Havskov, 47 ff  
Jens Havskov Jensen, 50 ff  
Jensen, Jens Havskov, 50 ff  
Jensen, Marie, 25  
Jeppesdatter, Kirsten, 48, 50  
Johannes Kristensen, 23  
Johansen, Hakon, 28-29, 35

Kammersgaard, Enok, 16  
Karen Holm (kutter), 39-40  
Karen Tovborg, 47, 50  
Karl Pedersen, 16  
Kirsten Didriksen, 38  
Kirsten Jeppesdatter, 48, 50  
Klostermølle, 47  
Knud Thøgersen, 27, 28, 29, 34-35, 36  
Kortspil, 12-15  
Kristensen, Johannes, 23  
Kristensen, Preben Nørby, 26  
Kristine Hansen, 23  
Kristian Refstrup, 30-31  
Krogshede, 7 ff.  
Krogshede, Peder, 7



## Register omfattende personer, stednavne og emne

Larsen, Anne, 25  
Laurids Tovborg, 47, 49, 50  
Lehmann Jensen, 44  
Lemvig Havn, 44-46  
Lemvig Isværk, 45-46  
Lilholt, Hans, 30  
Lilleøre, Marinus, 24  
Lugemand, 44  
Lund Andersen, Mette, 38  
Lysthuse, 19-26

Madlavning, 39-40  
Magda Andersen 24  
Marie Jensen, 25  
Marinus Lilleøre, 24  
Matstrup, Niels, 12-15  
Mehl, Hanne, 26  
Mette af Frederikshavn (kutter), 42  
Mette Lund Andersen, 38  
Mindesten, 34-35, 37  
Ml. Kroghshede, 7 ff.  
Mærsk, Christen Hou, 19-21, 23, 24, 25  
Maren Mærsk, 20-21  
Maren Noermark, 20-21  
Martha Grønlund Nielsen, 23  
Mærsk, Maren, 20-21  
Mølgaard (gård), 49

Niels Matstrup, 12-15  
Niels Uldhandler, 12-15  
Nielsen, Martha Grønlund, 23  
Nikolaj Henningsen, 37  
Nissum Fjord, 8 ff  
Nissum Fjord Company, 10-11  
Noermark, 20  
Noermark, Maren, 20-21  
Noermark, Søren, 20,25  
Nørby Kristensen, Preben, 26

Oland (kutter), 40, 41  
P. Henriksen, 29, 30  
Peder Krogshede, 7  
Pedersen, Karl, 16  
Preben Nørby Kristensen, 26

## Register omfattende personer, stednavne og emne

Redningsskibet Vestkysten, 43, 45

Refstrup, Ellen, 35

Refstrup, Kristian, 30-31

Restaurering, 23

Robert Eriksen, 39-46

Råbjergvej, 27-38

Råbjergvej børnedyrskue, 33

Skoler, 24

Skoleudflugter, 24

Skriftsteder, 21-24

Smut (hund), 20

Sommermøder, 32

Storen, 27

Svendsen, Dorte, 46

Søndage, 24-25

Søren Noermark, 20, 25

Tatt, 7-8

Thatt, 7-8

Thorsminde, 8-18

Thyborøn Kanal, 43

Thøgersen, Knud, 27, 28, 29, 34-35, 36

Torvald Westergaard, 34, 37

Tovborg, Anna Marie, 47 ff.

Tovborg, Karen, 47, 50

Tovborg, Laurids, 47, 49, 50

Træsorter, 29-30

Uldhandler, Niels, 12-15

Vestjysk Husmandsforening, 28-30, 34, 36-37, 38

Vestkysten (redningskib), 43, 45

Westergaard, Ejgil, 34

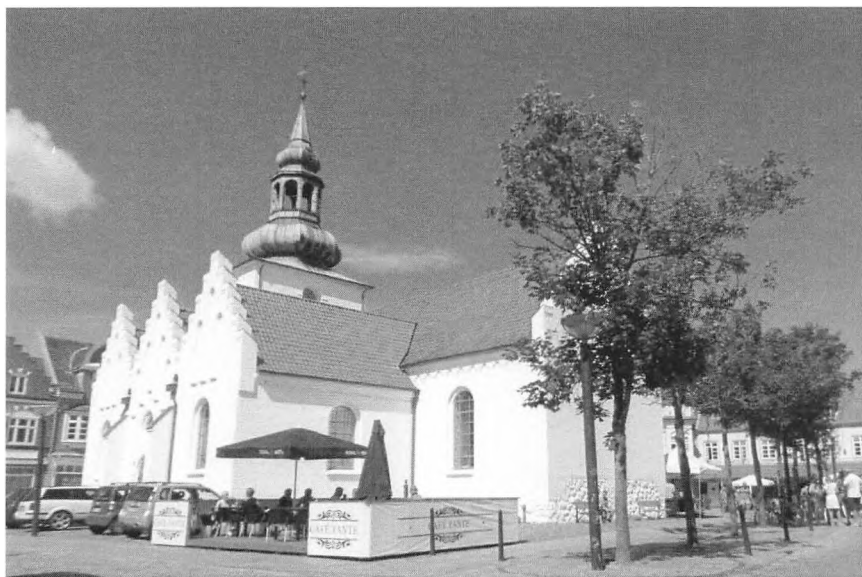
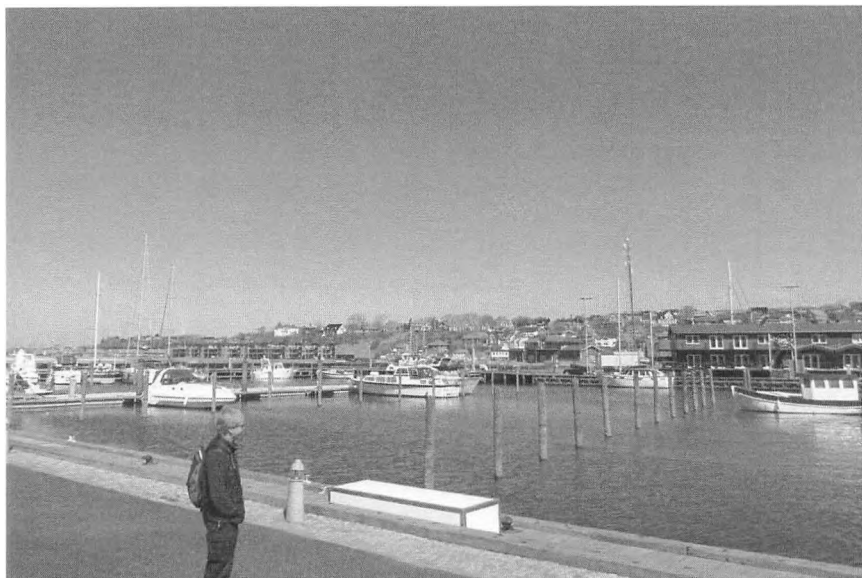
Westergaard, Torvald, 34, 37

Willy Gransgaard, 7 ff.

Øster Jakobsgaard, 20

Aagaard, Jens, 29, 34, 36-37

## Lemvig 2013



## Thyborøn 2014



## Gjellerodde 2013



Med Nissum Fjord som nabo  
Af Willy Gransgaard tdl. ejer af Ml. Krogshede Bøvling  
Om et mislykket afvandingsprojekt sidst i 1800tallet og  
hvordan man siden har brugt fjorden i hverdag og fritid.

Lysthuset i Noermarks have, Vejlbj  
Af Hanne Mehl, Harboøre  
Chr. Hou Mærsk byggede i 1901 et lille hus i haven, hvor  
han kunne bede og holde andagt efter han var blevet  
enkemand med 11 børn. Lidt om livet i Harboøre sidst i  
1800 tallet.

Råbjergvej – Husmændenes mødeplads  
Af Mette Lund Andersen, Lemvig Museum  
og Kirsten Didriksen & Birthe Falk Agerbo, Bonnet  
Lokalarkiv  
Et fælles sted til oplysning og dygtiggørelse af  
husmændene og oplæring af ungdommen. Om stifterne,  
børnedyrskuer og stedet i dag.

Robert Eriksens liv som fisker  
Af Dorte Svendsen, Lemvig  
Fra han startede på en kutter som ung, om vinterfiskeri i  
Østersøen og andre oplevelser til søs. Som havnearbejder  
og om Lemvig havns forandring i hans tid.

"Æ gammel møller" i Gudum Klostermølle  
Af Anna Marie Tovborg, Gudum  
Den unge gårdmandssøn der i 1833 bliver gift med den  
ældre mølleenke. Hvordan han blev en rig og velanskrevet  
mand i sognet, ved hjælp af flid og retfærdighed.

